

The REVELATION of Jesus Christ to His Apostle John

Joe McKinney

REVELATION An Unorthodox Interpretation

Randolph Dunn

**“The kingdom of the world has become the
kingdom of our Lord and of his Messiah and he will
reign for ever and ever.”**

Mkpughe nke Jisus Kraịst nye Onye-ozị Ya Jọn

Joe McKinney

Ihe dị n'ime akwụkwọ a bụ ọhụụ Jehova gosiri Jọn onyeozị n'agwaetiti Patmos ihe dị ka afọ 2000 gara aga. N'ime afọ ndị gafeworonụ akwụkwọ Mkpughe abụwo isiokwu nke arụmụka na-enweghị ike ịgụta ọnụ na ebe a na-akọ ụdị ịkọ nkọ dị iche iche. Ọtụtụ ndị na-atụ egwu ịgụ akwụkwọ ahụ. Ndị ọzọ na-eripia ya ma ọchịchọ ịmata ihe na-eripia ha. Ọ bụrụ na ị gụọ 1000 nkọwa na Mkpughe, ị ga-agụ otu puku nkọwa. Ọ bụrụ na nke a adighị ada gi mbà, cheta na e degghị akwụkwọ a ka ọ ghara izochi eziokwu kama iji kpughee ya na ka ndị ahụ e degara ya na 2000 afọ gara aga gụọ, ghọta ma rubere ya isi. Aha akwụkwọ ahụ yana okwu mbụ dị n'akwụkwọ ahụ (Greek "apokalupsis") pụtara "mkpughe." Ọ dị mma ịmara na akwụkwọ a bara ezigbo uru maka Ndị Kraịst nọ n'afọ ndụ niile. Ọ ga-aba uru ịgbalisi ike ịgụ na ịgbalị ịghọta ozi ya.

Ntugharị Asụsụ Na-adighị Agbanwe

Randolph Dunn

Isugharị Mkpughe nke Chineke nye Jọn bụ nanị na amamihe na ikike ọgụgụ isi nke onye ntugharị okwu. Echiche ndị ekwuru nwere ike ma ọ bụ ghara ịbụ eziokwu gụnyere nkọwa nke ndị ọkà mmụta Bible. Ya mere, anyị na-agba gi ume ka ị mụọ Akwụkwọ Nsọ nke ọma tupu ị nabata nkọwa nke a, ma ọ bụ nke nkọwa ndị ọzọ, tupu ị ruo nkwubi okwu nke gi.

Mkpughe, dị ka akwụkwọ ozi nile, ka a na-agwa ndị na-ege ntị kpomkwem, "ogbakọ asaa dị n'Eshia" (1:4). Nke a bụ ndị na-ege ntị ozugbo bụ ndị maara ọnọdụ ha nke e gosipụtara na ozi ahụ. Otú ọ dị, Ndị Kraịst nile taa (ndị na-ege ntị tere aka) nwere ike ịnakọta ọtụtụ ihe site n'ịmụ akwụkwọ ozi na Mkpughe.

Isi ole na ole mbụ nke obere nkuzi a metụtara "ndị na-ege ntị ozugbo", ebe isiakwụkwọ ndị ọzọ metụtara "ndị na-ege ntị dị anya."

Igodo dị mkpa iji ghọta Mkpughe

1. Ghọta na e mere ọhụụ a, dee ma kesaa ụfọdụ Ndị Kraịst bi n'otu ebe n'otu oge n'akụkọ ihe mere eme. Nsugharị ọ bụla anyị na-anakwere kwesiri ịtule eziokwu a: Mkpugbu nke akwụkwọ ahụ na-ekwu banyere ya adịlarị (1:9), ma ọ dighị ihe ọzọ n'akụkọ ya. Ụka ndị ahụ dị n'Eshia (ndị na-agụ akwụkwọ mbụ) ka a ga-agozi site n'ịgụ akwụkwọ a (1:3). Dị ka ihe atụ, olee otú amụma ndị e buru banyere USSR, ndị poopu Katolik ma ọ bụ ihe omume ọ bụla na narị afọ anyị ugbo a, dị ka ụfọdụ ndị na-eche, pụrụ isi nyere ụmụna ahụ na narị afọ mbụ aka? N'uzọ megidere nke ahụ, ọhụụ a bụ maka ha ma nwee ike itinye ha n'orụ na ndụ ha. E dere Mkpughe ka Ndị Kraịst e gwara ya ghọta ya. N'ihị ya, iji ghọta Mkpughe, ọ dị anyị mkpa ịghọtatụ otú Ndị Kraịst e nyere Mkpughe si malite oge na ọnọdụ ibi ndụ.

2. Ghọta na akwụkwọ Mkpughe na-ekwu banyere ihe omume amụma na ihe ndị a ga-eme "n'isi nso." Ekwuputara nke a n'uzọ doro anya ọtụtụ ugboro n'akwụkwọ n'onwe ya. Ihe fọrọ nke nta ka ọ bụrụ afọ 2,000 gara aga (narị afọ mbụ AD), e kwuru na ihe ndị a e buru n'amụma ga-eme n'oge na-adighị anya (1:1; 22:6). Oge ahụ adịlarị nso mgbe Jọn dere akwụkwọ ahụ ihe dị ka afọ 2000 gara aga (1:3; 22:10). Lee ajuju nke "akara akwụkwọ ahụ akara" (Daniel 8:26; 12:4, 9 na Mkpughe 22:10). Iji akara amụma Daniel akara pụtara na e kwesighị ime ka ndị mmadụ mara ihe ndị e buru n'amụma kpugheere ya n'ihị na ha na-ekwu banyere ọdịnihu dị anya. "Ọdịnihu dị anya" ahụ dị ihe dị ka afọ 400. Jizọs n'onwe ya kwusara ná mmalite

nke ozi ya “Chegharjanu n’ihi na alaeze eluigwe di nso” (Matiu 4:17). Ngwa ngwa o mesiri o si, N’ezie asim unu, na e nwere ufodu ndi guzoro n’ebe a ndi naghaghi-edetu onwu ire rue mbe ha huru ala-eze Chineke nke di n’ike. (Mak 9:1) Nke a na-egosi ihe Jizos bu n’obi mgbe o kwuru na ihe ‘di nso’ putara.

Uru Mkpughe baara anyi taa abughi n’ihe ndi e kpughere (ihe omume ndi ahụ ga-eme n’oge di nso n’oge e dere ha) kama n’ukpuru agbamume na mmeri ebighi ebi nye Ndi Kraist n’ime ihe isi ike. Ukpuru na okwu agbamume ndi a e nyere Ndi Kraist kwesiri ntukwasị obi na-emetuta anyi mgbe nile ma ihe omume ndi e buru n’amuma ná Mkpughe agaghị etinye n’oru n’ubochi anyi n’uzo nkiti. A ghotara na ihe omume nke amuma Mkpughe emeworj.

Mmadu nwere ike iche na usoro iheomume nke Chineke abughi usoro iheomume nke mmadu ma o bu na "otu ubochi n’ebe Onyenwe anyi no di anyi ka otu puku afọ." Nke ahụ bu eziokwu (2 Pita 3:8), ma mgbe Chineke kwaputara ndi mmadu oge n’asusu mmadu, anyi ga-atu anya ka o were okwu ndi mmadu ga-aghota. Nke a bu eziokwu karisja mgbe e degara ufodu ndi ozi n’otu oge n’akuko ihe mere eme, kesara ha ma gwa ha ka ha debe ihe ndi e dere. N’iburu n’uche ihe ndi a niile, o buru na Jizos gwara ha na ihe ndi a ga-eme n’oge na-adighi anya n’ihi na oge eruola, anyi ga-ewere igbu oge 2000 afọ di ka ihe dara ada.

3. Ghota asusu ihe atu. Akwukwo a bu ihe ndeko nke ohuu Jon onyeozu huru n’agwætiti Patmos nke di nso ná ngwusi nari afọ mbu AD Ohuu ahụ di n’udi ihe nnochianya na ihe atu. O huru dragons, anu ohia, Jizos na mma agha si n’onu ya puta na anya nke oku na-ere oku, na-emenyu otu uzo n’uzo ato nke anyanwu na ndu ka na-anogide n’uwa. Enweghi ike ighota ha n’uzo nkiti mana ha na-anochi anya ndi mmadu, ebe, ihe, ihe omume, ukpuru na eziokwu. Iji ghota asusu ihe atu, anyi ga-atughariri ihe akara ngosi putara. Mgbe ufodu, a na-enye nkowa n’ime akwukwo n’onwe ya. N’okwu ndi a, o bu ihe doru anya. Mgbe ufodu, akara ndi ahụ na-adi ka ndi ozọ a na-achota na Bajbul, o dikwa mfe nghota ihe o putara. N’okwu ndi a, anyi nwere ike inwe ntukwasị obi ufodu na nkowa. Mgbe ufodu, anyi aghaghị ikowa akara ndi ahụ dabere na nghota anyi nwere banyere ozi Bible n’ozuzu ya, akuko ihe mere eme nke oge ahụ mgbe e dere ya na obuna n’uzo doru anya ezi uche ochie. N’okwu ndi a, onye o bu la nwere ikike ime uche ya. Nke a aputaghị na anyi enweghi ike ighota asusu ihe atu; naani na anyi ekwesighi idi na-eche echiche mgbe o bu ihe gbasara echiche mmadu nke anyi.

a. A na-ahụ ufodu omumaatu nkowa n’ime akwukwo n’onwe ya:

1. Onye yiri nwa nke mmadu (1:13, 17-18)
2. Ihe ndoba orioma asaa ahụ (1:13, 20)
3. Kpakpando asaa ahụ (1:13, 20)
4. Ndi akaebe abuo ahụ (11:3, 4)
5. Dragon ahụ (12:9)
6. Ndi 144,000 (14:4)
7. Anu ohia (17:8)
8. Mpi iri (17:12)
9. Nwanyị akwuna (17:18)
10. Isi asaa (17:9)

b. Omumaatu mgbe a na-ahụ nkowa ya n’akuku ndi ozọ nke Akwukwo Nso:

1. Akara Chineke (Mkpughe 7:1-4 na Ezikiel 9:1-9)
2. Nwa nke mmadu (Mkpughe 1:1-20 na Daniel 7:9 ; 10:5, 6; Ezikiel 1:7, 26 ff; 3:2).
3. Ocheeze di n’eluigwe (Mkpughe 4; Aizaya 6:1 na Zekaraya 5:1-3)

4. Akwụkwọ nke ndụ (Ọpụpụ 32:33; Abụ Ọma 69:28; Malakaj 3:16; Aisaia 22:22)
5. Tulee ụlọ nsọ ahụ (Ezikiel 40:3; Zekaraya 2:1 ff)
6. Rie akwụkwọ (Mkpughe 10:5-11 na Ezikiel 2:8-3:14)
7. Nri anụ ufe (Ezikiel 39:16-20)
8. Gọg na Megog (Ezikiel 38; 39)
9. Eluigwe ọhụrụ na ụwa ọhụrụ (Aisaia 65:17 ff; 66:22 ff)

4. Otu isi ihe bụ ighota ihe gbasara akụkọ ihe mere eme mgbe edere akwụkwọ ahụ; ya bụ, ihe na-emenụwa n'oge ndị e nyere akwụkwọ ahụ. Na nke a, Alaeze Ukwu Rom na-achị ụwa. Ka ọ na-erule ngwụsị narị afọ mbụ AD, ha malitere okpukpe a na-amanye ofufe nke eze ukwu. Domitian, eze ukwu nke asatọ, wegbara aha "Onyenwe anyị na Chineke nke Eluigwe na Ala." Onye ọ bụla juru imata nke a ga-ata ahụhụ maka ọjụjụ ya. A tara ọtụtụ puku Ndị Kraịst ahụhụ ma gbuo ha n'ihu okwukwe ha. Alaeze Ukwu ahụ na chọọchị ahụ abanyewo n'agha na-anwụ anwụ, ndị Kraịst, n'enweghị ikike ndorọ ndorọ ọchịchị, ngwá agha ma ọ bụ ndị agha, mmetụta n'ọchịchị ma ọ bụ ihe onwunwe, chere "eze nke ụwa" ihu ma merie! Onụ ego nke mmeri ahụ dị elu, ma ha meriri.

Alaeze Ukwu Rom chiri oge ahụ n'akụkọ ihe mere eme n'ụzọ agha, ọha na eze na omenala. Ọ chiri site na Britain ruo Africa ruo Osimiri Yufretis. Ndị agha ya nọgidere na-achị ọtụtụ mba. Mmeri agha na azumajia kowara Alaeze Ukwu. Ụkọ okomoko, n'akụkọ ida ogbenye na igba ohu so mee ka omume ya daa. Isi nke mbụ nke ndị Rom na-enye ihe atụ.

Rome bụkwa ebe bụ isi okpukpe. Nkwenkwe ụgha (chi ndị Rom) na ememe okpukpe mere ka ndị mmadụ ghara ime omume ruru arụ, ya mere Iso Ụzọ Kraịst chọtara ubi na-eme nri maka izisa ozi ọma. Ma Rom, iji meputa echiche nke idị n'otu n'etiti ndị e meriri emeriri na ijide ndị ha meriri, kere okpukpe nke alaeze ukwu, na-ewu ụlọ nsọ ndị ọgọ mmụọ na-eme chi site na ndị eze ukwu. E weere eze ukwu ahụ ka Chineke. Ife eze ukwu ofufe putara iguzosi ike n'ihe nye Alaeze Ukwu ahụ. Ọgọstos juru ofufe dị otú ahụ na Rom, ma o kwere ka e mee ya n'ógbè dị iche iche. Mgbe omume a batara n'okpukpe otu okpukpe di ka okpukpe ndị Juu na Iso Ụzọ Kraịst, mkpagbu malitere.

Caligula (AD 37-41) gbaliri imanye ya, na-etinye ihe oyiyi ya n'ime ụlọ nsọ di gburugburu Alaeze Ukwu ahụ, ma ọ nwuru tupu ọ gbanye mgborogwu. N'afọ ikpeazu nke ọchịchị ya na Rom, Nero (AD 54 – 68) nyere iwu ka a kpagbuo Ndị Kraịst n'ihu ibu ndị na-eyi Alaeze Ukwu ahụ egwu. Mgbe Caligula nwusiri, ọ dighi onye ọ bụla n'ime ndị eze ukwu kwalitere ofufe a ruo n'oge Domitian. Otú ọ di, a na-ewu ụlọ arụsị maka nke a n'Alaeze Ukwu ahụ na narị afọ mbụ.

Dominican (AD81-96) Ọ bughị naanị na-eduga mkpagbu na Rome, kama na Alaeze Ukwu niile. O kwuputara na ya bụ "Onyenwe anyị na Chineke" tupu ya anwụọ, na-achọ ka ndị ọ na-achị na-asọpuru ya. Ọjụjụ ha juru bụ enweghị nsọpuru na omume aghughọ. Nnwale nke iguzosi ike n'ihe nye Alaeze Ukwu, yana eze ukwu, bụ ekele: "Caesar bụ Onyenwe anyị". A manyere ha isure ihe nsure ọkụ n'elu ebe ichuàjà. Iju bụ eguzosighi ike n'ihe. Ime ya bụ ihe àmà na-egosi na mmadụ abughị Onye Kraịst. Ọtụtụ ndị mere ya iji zoputa ndụ ha. N'oge na-adighi anya, n'okpuru Domitian, a kpọrọ Iso Ụzọ Kraịst di ka okpukpe megidere iwu. Alaeze Ukwu ahụ jikerela ime ka a na-efe eze ukwu ofufe na inye Ndị Kraịst ahụhụ.

Ọ bụ n'ógbè ndị Rom di n'Eshia Majinọ ka e wulitere ofufe eze ukwu kari. E nwere igwè ndị ọrụ Rom a na-akpọ concilia, bụ ndị nzube ha bụ ikwalite ofufe nke eze ukwu. Ha wuru ihe oyiyi nke ndị eze ukwu na ebe ichuàjà maka ofufe ya. Ha na-ejegharị site n'obodo ruo n'obodo, ha nuru ebubo a na-ebo onye ọ bụla juru ikwuputa, si, Siza bụ Onyenwe anyị. A ga-ewere ihe ndị a n'ihu concilia ebe ha nwere ike kwuputa nkwaputa a n'ihu ọha. Ọ buru na ha emeghi otú ahụ, a ga-ama ha ikpe di ka ndị na-ekweghi na Chineke na-ara eze ukwu na Alaeze Ukwu mgba okpuru, a pukwara iweghara ihe onwunwe ha ma tinye ntaramahụhụ kwesiri ekwesị ha, gunyere onwu.

Pọl depụtara ụkpụrụ nke kpatara nnukwu esemokwu n'etiti chọọchị na eze ukwu Domitian. Ọbuna tupu esemokwu a Ndị Kraịst juru ife Domitian ka a kpọọ ha asi na kpagbuo ha (1 Ndị Kọrint 8:5-6). Ẹma ẹsuan nsu ẹbaña mme Christian man ẹsuene mmọ. Ihe atụ: "Ha na-enwe mmekọahụ, ụmụna nwoke na ụmụna nwanyị na-alụ nwunye," "Ha na-añụ ọbara n'oge nzukọ ha," wdg Ọ bughị nanị na Alaeze Ukwu ahụ megidere chọọchị, kamakwa ndị na-ere ihe okpukpe ndị ogo mmụọ na ndị okpukpe ndị ọzọ na-emegide ezi okwukwe.

Akụkọ ihe mere eme di n'akụkọ ihe mere eme nke ụwa kamakwa n'ime akwụkwọ Mkpughe. Imata akụkọ ihe mere eme nke a di oke mkpa maka nkọwa di mma nke ọhụụ nke na anyi kwesiri ihu isi 12, 13 na 17, tupu anyi aga n'ihu.

5. Ụbọchị nke ọhụụ di mkpaiji kwado ihe gbasara akụkọ ihe mere eme. Enweghi nkwekọrịta ọ bula gbasara ụbọchị mana enwere isi echiche atọ.

N'oge Nero (AD54-68)

Ndị kwadoro echiche a na-akọwa 11:1-2 di ka ọ pụtara na e bibibeghi ụlọ nsọ nke Jerusalem na ederede (o mere na 70 AD).

N'imegide echiche a, ọ dighi ihe àmà na-egosi na mkpagbu a nọ n'okpuru Nero kariri nanị obodo. Ọ dighi ihe àmà na-egosi na a kpogara mkpagbu ahụ n'ógbè. Ihe isi ike kasinụ na mkpakorita nwoke na nwaanyị n'oge Nero bu enweghi ihe àmà na-egosi na a na-akwalite ofufe Nero nke ukwu. Nko-nko, temple oro etinde ẹbaña ke 11:1, 2 ekeme ndidi ndambaña ke nwed ndambaña.

N'oge Vespasian (AD69-79)

Nkọwa nke 17:9-11 nke na-ekwu maka ndi eze ise daralari ga-abu: Ogotos, Taibiriog, Caligula, Klodios na Nero. "Otu bu" ga-abu Vespasian na "onye nke ozọ abjabeghi, mgbe ọ biakwara, ọ ghaghị inogide na-adiru nwa oge" ga-abu Taitos onye chirị nanị afọ abuo. "Ma anu ohia ahụ nke dibu, ma na-abughi, ya onwe ya bukwa nke asato, na bu nke asaa, na-aga ila n'iyi," ga-abu Domitian.

Lee 17:8, 11 "Anu ohia ahụ nke i huru di, ma ọ noghi, ọ ga-arigokwa." Mgbe e dere Mkpughe, anu ohia ahụ abughi. Ọ buru na anu ohia ahụ na-anochi anya alaeze ukwu Rom nke kpagburu ụka (Nero na Domitian) mgbe ahụ Mkpughe enweghi ike e dere n'oge alaeze ha.

N'oge Domitian (AD 81-96)

Irenaeus, bu nwa akwukwo Polycarp, dere, si: "Anyi agaghi etinye onwe anyi n'ihe ize ndu site n'ikpo aha ahụ nke na-emegide Kraist n'ezie, n'ihu na ọ buru na ọ di mkpa ka a kpughee aha a n'oge a, onye ahụ huru Mkpughe gaara ekwuputa ya. 5:30:3). Nke a bu isi ihe ndabere maka iche na e dere Mkpughe n'oge ochichi Domitian. N'uzo doru anya, isiokwu ahụ abughi nke doru anya. E buru amuma banyere akukọ ihe mere eme nke akwukwo (esemokwu di n'etiti ụka na Alaeze Ukwu Rom) n'akwukwo ahụ mana ọhụụ ahụ nwetara mgbe esemokwu a ka bu amuma. Oge akwukwo ahụ a huru n'akwukwo ozi e degaara chọochi ndi di n'isi nke 2 na nke ato na-egosi mkpagbu ndi juu nọ n'Eshia kama ibu ndi Rom.

6. Nkọwa ọ bula nke Mkpughe na-adabere n'uzo di ukwu n'uzo e si eji. N'ime narị afọ ndi gafeworonu, a tulewo otutu uzo, nke ọ bula dabere n'echiche a kpiri onu, na-aruputa otutu nkowa di iche iche. Ọ dighi akwukwo ozọ nke Agba Ohuru ka a tughariri n'udi di iche iche. Tulee uzo ise bu isi e siworo kowaa Mkpughe:

- a. Uzo gara aga ma ọ bu Preterist - Na nkowa siri ike nke okwu ahụ, nke a pụtara na Mkpughe niile mezuru n'oge gara aga, n'oge Alaeze Ukwu Rom. Ihe bu isi ebe a bu na Mkpughe bu ihe osise nke onodu nke Alaeze Ukwu na akuku ikpezu nke narị afọ mbu.

A ghaighị ịmụ na ịkọwa Mkpughe na-eburu n'uche ọnọdụ akụkọ ihe mere eme nke onye dere ya na ndị e nyere ya ma na-eburu n'uche na nzube e ji dee akwụkwọ ahụ bụ iji kasie ndị na-agụ akwụkwọ ahụ obi. Jọn dere ihe bụ isi maka agbamume na iwuli ndị kwere ekwe n'oge ahụ elu ma mesoo ihe omume ndị metụtara ha. Ya mere, Mkpughe bụ akwụkwọ nwere nkọwa ime mmụọ gbadoro ụkwụ na otu ọnọdụ akụkọ ihe mere eme. Otú ọ dị, ọ ka ọ na-eme n'ọtụtụ amụma, eziokwu ndị ọ n'okpuru bụ eziokwu n'oge a ọ ka ọ dị n'oge ahụ. Ruo n'ókè onye na-agụ ya na-ahụ ozizi ndị gbara Ndi Kraịst ume ịnọgide na-ekwesị ntụkwasị obi nye Jizọs Kraịst mgbe ike nke ihe ọjọọ gbalịrị ịmeri ha, a ghọtara uru akwụkwọ a bara, n'oge ọ bụla. Otú ọ dị, mgbe mmadụ chefuru ndabere akụkọ ihe mere eme na nzube nke onye edemede na ọnọdụ ahụ, ọ fọrọ nke nta ka ọ bụrụ ụdị nkọwa ọ bụla nke akara. Ọ dị mkpa idowe Mkpughe n'ime ihe odide ya na akụkọ ihe mere eme kwesirị ekwesị iji jiri nghọta guọ ya. Ikekwe ọ dighị akwụkwọ ọzọ nke Agba Ọhụrụ nke dabere na ndabere akụkọ ihe mere eme ya maka nkọwa ya.

Akara ndị ahụ na-anọchi anya ndị mmadụ, ihe omume, eziokwu na ụkpụrụ. Ihe akaebe ọ n'ime nke Mkpughe na-egosi na usoro nkọwa a bụ nke kacha kwekọrịta ma ọ irè maka nghọta ziri ezi nke amụma ndị ọ n'akwụkwọ ahụ.

b. Ụzọ Futurist - Usoro nkọwa nke dabere na echiche a na-ahụ Mkpughe gbasara ihe ndị mere ozugbo na-esochi ọbịbịa nke abụọ nke Kraịst. Echiche a na-ewere Mkpughe ọ ka eschatological kpamkpam, akwụkwọ amụma na-emezubeghi, ma na-ekwusi ike na a ga-akọwa ihe niile ọka o kwere mee. Ọ bụ site n'echiche a ka Ọchịchọ Ọchịchọ si bịa, nke Schofield Bible na-ahazi ma na-ewu ewu. Ozizi a na-ekwu na Jizọs bịa na nke mbụ iji guzobe Alaeze ahụ, ma, n'ihị ọjụjụ ndị Juu jụrụ ya, e hiwere ọchịchị ahụ ọ ka ihe nrịbama (ihe dochie anya) n'akụkọ ihe mere eme ruo mgbe a ga-eguzobe Alaeze ahụ n'ụwa. Otu a na-ewerekwa Israel apocalyptic ọ ka ihe nkịtị ma na-ekwusi ike na mweghachi n'ezie nke ala-eze Israel.

Nsogbu bụ na Mkpughe bụ ihe atụ nke ukwuu n'oge dum, na ịkọwa ya n'uzọ nkịtị agaghị ekwe omume. Uru akwụkwọ a ga-akarịrị maka Ndi Kraịst bi nso nloghachi nke ugboro abụọ nke Kraịst kama ịbụ ndị e gwara ya.

c. Ụzọ akụkọ ihe mere eme - Usoro a na-atụle Mkpughe ọ ka nchịkọta akụkọ nke akụkọ ihe mere eme nke ụka (ma ọ bụ akụkọ ihe mere eme nke mmadụ n'oge oge nke ụka), site na oge Jọn ruo na njedebe nke oge. Echiche bụ na a kọwara ihe ndị mere malite n'oge Jọn ruo ọgwụgwụ oge n'akwụkwọ. Site na usoro a ndị mmadụ ọ ka Napoleon, Saddam Hussein, Pope, na Adolph Hitler na ihe omume ndị ọ ka WW II, ọdịda nke ọchịchị Kọmunist, njikọ nke mba Europe na ihe e kere eke nke "Euro," European nkịtị ego, hụrụ n'akwụkwọ.

d. Ụzọ nkà ihe omụma - Usoro nkọwa a na-ekwu na Mkpughe bụ akwụkwọ uri nke na-akụzi nanị eziokwu nke mmụọ ma ọ dighị ezo aka n'ihie mere n'oge gara aga ma ọ bụ n'ọdịnihu. Ihe ndabere maka usoro nkọwa a bụ n'echiche bụ na Mkpughe bụ nkwurịta okwu banyere ihe ndị ọ n'okpuru ike nke ihe omume, ma ọ bughị mkparịta ụka nke ihe ndị mere eme. N'ọnọdụ ọ bụla, a na-aghọta akara ndị ahụ ọ ka ndị na-ezo aka na esemokwu nwere ike ime ugboro ugboro ugboro ugboro. Ha nwere ike ma ọ bụ ghara inwe n'ihu. Ya mere, isi ihe na-emesi ike bụ ngosipụta nke esemokwu na-adịgide adịgide n'etiti ezi ihe na ihe ọjọọ.

7. Isi ihe ọka nkọwa Mkpughe bụ ịmata ihe ndepụta ọka nke ọhụrụ ahụ, karịsịa n'isi nke 14-21 . Inwe ike ịhụ atụmatụ ma ọ bụ usoro na mmepe nke ọhụrụ kwesirị inyere anyị aka ịghọta njikọ ọka n'etiti akụkọ ihe mere eme, asụsụ ejiri na nzube nke akwụkwọ ahụ. N'ihie ndepụta na-esonụ, rịba ama karịsịa isi nke 14-21.

Ihe ndepụta nke Mkpughe

I. Okwu Mmalite (1:1-20)

Nke a bụ ozi Chineke maka ọgbakọ ọka n'Eshia (1:1–11).

Jisus, ebube, ọka ike, ọka nsọ na ndu ọka n'etiti ulo ọka. (1:12-20)

II. Jizos zigaara Chọpochị asaa dị n'Eshia akwụkwọ ozi (2-3)

Efesos, Smuana, Pagamos, Tajataira (2:1-29)

Sadis, Filadelfia, Laodisia (3:1-22)

III. Ụlọ ocheeze dị n'eluigwe (4: 1-11)

Ozi nkasi obi nye Ndi Kraist: Chineke na-achikwa onodu ahụ (ọ bughị eze ukwu Rom).

IV. Nwa Aturu ahụ na-ewere akwụkwọ ahụ akara (5:1-14)

Ozi nkasi obi nye Ndi Kraist: Jizos meriri ma buru onye ruru eru imeghe akwụkwọ ikpe ikpe n'odinihu megide ndi nnupuisi.

V. Jizos meghere akara nke Akwụkwọ (6:1-8:1)

Ikpe 4 di njo nke Chineke megide ndi nnupuisi, ndi mmehie na ndi mkpagbu nke nzuko-nsọ bu nke Jizos kpughere ma mebie ya.

1. Inyinya ocha na onye na-agba ya (6:1-2) - Jizos, Okwu ahụ, onye meriri ekwensu ma kpee onye mmehie ikpe.
2. Inyinya uhie na onye na-agba ya (6: 3-4) - Mma agha, agha, mbuso agha.
3. Inyinya ojii na onye na-agba ya (6: 5-6) - Unwu
4. Inyinya na-acha uhie uhie na onye na-agba ya (6: 7-8) - Orja na-eefe efe, anu ohia na onwu.
5. Ndi nwuru n'ihu okwukwe na-arjo maka ibo obo (6:9-11). Mkpebi ndi a megidere ndi na-akpagbu uka mana mkpagbu ahụ ga-adiru ntakiri. Chineke ga-enye ohere maka ncheghari.
6. Nkwuputa nke ubochi onuma nke Chineke na Nwa aturu ahụ. (6:12-17) Ime Chineke nwere okè. A ga-ebibi ndi mmegbu.

VI. Ogologo oge iji kwaa na nkasi obi:(7:1-17)

144,000 nke Israel Akara(7:1-8)A na-ehekwa ndi odibo nile nke Chineke mgbe Chineke wusara onuma Ya n'isi ndi iro nke nzuko-nsọ.

Oké lgwè mmadu di n'eluigwe (7:9-17) Nchebe nke Chineke na-arụ oru! Ndi gafeworo n'oké mkpagbu ahụ nwere obi utọ ma noro ná ntukwasị obi.

VII. Jizos meghere akara nke asaa: Opi asaa (8:1-21)

A na-emeputa nkowa nke ubochi onuma Chineke n'udi opi asaa (ihe otiti asaa).

1. Opi mbu: Nke ato nke ahija ebibi - wakpo nri.
2. Opi nke abuo: Nke ato nke anu ohia na ubo mmiri ndi e bibiri - mbuso ahia.
3. Opi nke ato: Nke ato nke osimiri na isi iyi na-adi ilu, - ogu mmiri onyinye.
4. Opi nke ano: Nke ato nke anyanwu, onwa na kpakpando kuru, - ogu gburugburu.
5. Opi nke ise (Ahuhu mbu): Igurube sitere n'olulu na-ata mmadu ahuhu - nruru aka n'ime.
6. Opi nke isii (ahuhu nke abuo): ndi agha 200,000 na-awakpo na-egbu otu uzọ n'uzo ato nke ihe a kporo mmadu - mbuso agha nke mpuga.

Mkpebi ndi a bu ido ndi mmegbu aka na nti na ikpo ha ka ha chegharia mana enweghi isi. Ugbu a o bu mkpochapu.

VIII. Ogologo oge iji kwaa na nkasi obi (10:1-11:14)

Jon riri akwukwo nta ahụ (10:1-11)

Mgbe a fuo opi nke asaa, ikpe Chineke ga-ekpe ndi iro ya agwula.

Jon turu ebe nsọ ahụ (11:1-2)

Uka ga-ata ahuhu na esemokwu Rome mana a ga-ehekwa ya.

Egburu Ndimam abuo ahụ ma a kpolitere ha (11:3-14)

Chineke ga-ehekwa nzuko-nsọ, kwesị ntukwasị obi na ozi-oma, obuna na mkpagbu.

IX. Uda Opi nke Asaa (11:15-19)

Babilon (Rome) ga-ada ma buru uzọ bia nkwughachi iji kwaa ebe o si bia na ihe mere a ga-eji bibie ya.

Nwanyị dị ime na-amụ nwa nwoke ma dragon ahụ daa n'igbalị igbu ya na nwanyị ahụ (12:1-18). Achụpụrụ Setan n'ike n'ike bo ndị Chineke họtara ebubo na kpagbuo ogbakọ. Setan kpoọtara anụ ọhịa ahụ site n'oké osimiri (13:1-18) ka o jiri ya kpagbuo ogbakọ. Anụ ọhịa ọzọ (nke sitere n'ụwa) na-akwalite ofufe nke anụ ọhịa ahụ sitere n'oké osimiri. Ihe e ji mara ngwá ọrụ Setan bụ ndị ọchịchị Rom bụ ndị okpukpe ụgha nke ofufe eze ukwu na-enyere aka.

X. Olu anọ na-ekwuputa isi akụkọ nke nsonaazụ nke nnukwu agha ahụ (14: 1-13)

1. Ikpe ziri ezi nke ChinekeMmeri (14:6, 7)

- a. Owuwe ihe ubi(14:14-20) Oge awa nke iwe Chineke megide ndị Alaeze Ukwu Rom bjarutere na a ga-ekpochapụ ndị mmegbu.
- b. A mara ọkwa ọkwa nke ọnuma dị iche iche (15:1-8) Site n'ihe otiti asaa ọzọ, e mewe ka ọnuma Chineke weso Rom rie ya.
- c. Awupukwara iko ọnuma (16:1-21)
  - Akpa mbụ: Onyá ndị na-efe anụ ọhịa ahụ na onyonyo ya:
  - Akpa nke abụọ: Oké osimiri na-atugharị ghoọ ọbara, ihe niile dị n'oké osimiri na-anwụ anwụ
  - Ọkwa nke atọ: Osimiri na isi iyi na-aghọ ọbara
  - Ọkwa nke anọ: anwụ na-agba ndị mmadụ ọkụ
  - Ọkwa nke ise: Ihe mgbu na nhụsianya n'ahụ anụ ọhịa ahụ na alaeze ya
  - Ọkwa nke isii: Ndi agha na-ezube iwakpo
  - Igbe nke asaa: Ala ọma jijiji na akụ mmiri igwe

2. Babylon Ada! (17:1-8)

- a. Achọtara Babilon. Akwa akwuna bụ Rom, ikike azumahia nke ụwa.
- b. Babilon adawo, ọ daa! Mbibi nke Alaeze Ukwu Rom zuru ezu ma buru nke doro anya.

3. Ekpere ndị na-efe eze! (14:9-10)

- a. Amagedon na Nri Anyasi nke Onye-nwe (19:11–21). E meriri ndị iro nke ụka ma bibie ha kpankpan.
- b. Dragon ahụ agbu (20:1-3). E meriri Setan ma a ebibighi ya. Ọ ga-anwale ọzọ.
- c. Akwa oche-eze ahụ na ọdọ ọkụ (20:11–15). A na-emeriri ndị mmegbu ma taa ha ahuhụ.

4. Ngozi Ndi Kraist Nwuru n'Agbaghara ahụ (14:13).

- a. Nri anyasi ọlulụ di na nwunye nke nwa aturu (19:1-10). Nzuko-nsọ nke mmeri bụ nke Kraist nabatara.
- b. Mbilite n'ọnwu nke ndi nwuru n'ih i okwukwe ha ga-achi (20:4-6) Ndi Kraist na-emeriri ọbuna ma a si na ha anwụọla.
- c. E meriri Gog na Megog (20:7-10) Chineke ga-emerikwa onye iro ọ bula Setan ga-eji wakpo choochi ahụ.
- d. Eluigwe ọhuru na ụwa (21:1-8) izu ike na nturundu maka ndi kwesiri ntukwasị obi
- e. Jerusalem ọhuru ahụ (21:9–22:5) Nzuko-nsọ nke kwesiri ntukwasị obi, na otu a, nzuko-nsọ nke mmeri, di oke onu ahia, nchekwa na goziri agozi.

XI. Mmechi na Idọ aka ná ntị (22:6-21)

Nhota sitere na NKJV ma ọ buru na edeghi ya ọzọ.

Mkpughe 1

Jizos nọ n'etiti ụka

Ụka asaa: Nomba 7 na-anọchi anya izu oke ma ọ bụ mmecha, yabụ akwụkwọ ahụ bụ maka ọgbakọ niile dị n'Eshia.

Mmụọ asaabụ Mmụọ Nsọ nke Chineke. Isaiah 11:1-2 kwuru akụkụ asaa nke otu Mmụọ ahụ.

“Ome ga-esi na ukwu Jesi pụta, site na mgborogwu ya ka alaka ga-amị mkpuru: Mmụọ Jehova ga-adakwasịkwa ya—Mmụọ nke amamihe na nghota, Mmụọ nke ndumọdụ na nke ike, Mmụọ nke ihe omuma na nke egwu Jehova.”

Alfa na Omegabụ mkpuru edemede mbụ na nke ikpezụ nke mkpuru edemede Grik na pụtara mmalite na ọgwụgwụ (Nkpughe 22:13). Otu okwu ahụ ka a na-etinye aka na Nna na Ọkpara (1:8, 17; 2:8; 22:13).

Osisi oriọna ọla edo asaabụ ụka asaa dij n'Eshia (1:20).

Jizos nọ n'etiti ihe ndọba oriọna:Ọ nọ nso, ọ bughịkwa ebe dij anya (Matiu 28:20).

Uwe gbadaa n'ụkwụ ya na akwa ọla edo: Jizos yi uwe dij ka nnukwu onye nchụàjà (Ọpupu 28:4; 29:5).

Isi Ọcha na ntutu: White na-anọchi anya idị ọcha na ikpe ziri ezi.

Anyanwere ọkụ na-ere ọkụ: Anyanwa ya na-ahụ ihe niile na-eme (Ndi Hibru 4:13; Nkpughe 19:12).

Ụkwụ ọla kopana-egosi ikike ibibi ndi iro Ya (Maika 4:13; 1 Ihe E Mere 28:18).

Olu nke Ọtutu Mmiri:O ji ikike na-ekwu okwu dij ka n'Ugwu Sainai.

Kpakpando asaabụ ndi mmụọ ozi nke ụka (1:20). Mmụọ ozi pụtara “onye ozi,” yabụ na ha abughị ndi mmụọ ozi, mana ha nwere ike buru ndi nnọchi anya mmadu.

Mma agha na Onubu okwu Chineke, obugh ozi oma (ozima), kama obu okwu ikpe (Aisaia 11:4 na Hibru 4:12, 13). Chee echiche banyere ngbanwe ahụ n'elu ugwu ahụ.

Ihu na-egbuke egbuke: Kraist bụ ebube nke ebube Chineke (Ndi Hibru 1:3).

Mbụ na Ikpezụ:Ọ bụ mmalite na njedebe nke okike, mkpughe na olileanya.

Onye dij ndu nke nwuru anwu: Anyi agaghị eje ije ọ dighi ụzọ Ọ gaghi ije; zute egwu ọ bula Ọ hụbeghi ma lụọ ọgụ ọ dighi onye iro Ọ na-emeribeghi.

Igodo nke onwu na Hedis: Okwu ziri ezi ebe a bụ Hades, ọ bughị ọkụ. Hedis bụ ebe onye nwuru anwu na-aga, ụwa a na-adighi ahụ anya. Ọ dij mkpa ka chọchị ahụ a kpagburu mara onye na-achikwa onwu. “Onye kwere na Mu, ọ bu ezie na ọ gānwu, gādi ndu” (Jon 11:25).

Isi nke 1 bụ mmalite nke akwụkwọ. Akwụkwọ a bụ ozi sitere n'aka Chineke, nke e zigara Ndi Kraist nọ n'Eshia na nso ngwucha narị afọ nke mbụ AD, site n'aka Jizos, mmụọ ozi ya na ohu ya bụ Jon. Ọ na-ekwu banyere ihe ndi ga-eme n'oge na-adighi anya. Ndi na-agu ga-ama na Jizos dij ndu, onye mmeri, onye ikpe, onye nchụàjà, Eze nke ndi eze nke ụwa na Onye Nzoputa. Ọzokwa, onye na-agu maara na Ọ ga-aloghachi. Ihe a niile dij ezigbo mkpa nye umunna anyi n'oge ahụ bụ ndi na-achọ ibanye n'ime mkpagbu kasị njo n'akukọ ihe mere eme nke chọchị. N'ebe a na mmalite, Chineke na-enyelari ike, obi ike na nkasi obi, na-egosi ima mma na idị ukwu nke Onye-nwe nke Ndi Kraist, Jizos Kraist. Dij ka Jon, mmadu nile ga-ada n'ala n'ihu ụkwụ Jizos otu ụbọchị. Ozi ahụ doro ndi ahụ a na-achọ igbu n'ihu ozi oma Kraist anya: Jizos nwere ike n'ebe onwu nọ. Nke a dij ebube, ike niile, Ọkpara Chineke dij ọcha bụ Jizos.

Mkpughe 2 na 3

Akwụkwọ ozi e degaara Ụka

IHE: Ụka dị n'Efesọs

SITE: Onye nējide kpakpando asa ahu n'aka-nri-Ya, Nke nēje ije n'etiti ihe-idọba-orịona ọla-edo asa ahu.

AMA M:ọrụ gi, ọrụ gi, ntachi obi gi, na na i gaghị enwe ike idi ndị ajoy omume. Ma unu anwalewo ndị na-asị na ha bụ ndị ozi ma ha abughị, ma hụ na ha bụ ndị ụgha; ma unu enwewo ntachi-obi, nwe kwa ntachi-obi;

Enwere m ihe megide gi:i hapụla ihunanya mbụ gi (na-enweghị ihunanya, ọrụ enweghị uru ọ bụla - 1 Ndị Kọrint 13).

NKWUO: Cheta ebe i siri da; chegharịa ma rụọ ọrụ mbụ.

MA Ọ BỤ ỌZỌ:M'gābiakute gi ngwa ngwa, bupu ihe-idọba-orịona-gi n'ọnọdu-ya;

N'Aka Gị:i kporo omume nke ndị Nicolaitan asị (Irenaeus kwuru na ha bụ omume ruru arụ na enweghị isi).

TO ONYE meriri:M ga-enye ya ka o rie mkpuru sitere n'osisi nke ndụ na paradais nke Chineke.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Chọchị dị na Smyrna

SITE:mbụ na onye ikpe-azu, onye nwuru anwu, we di ndu

AMA M:ọlu-unu, na nkpa, na obeye (ma i bu ọgaranya); ma [amaara m] nkwalu nke ndị na-asị na ha bụ ndị Juu ma ha abughị, kama ha bụ ụlo nzuko Setan.

NKWUO: Atula egwu nke ọ bụla n'ime ihe ndi ahụ i gaje ita ahuhụ. N'ezie, ekwensu gaje ituba [ufodu] n'ime unu n'ulo mkporo, ka ewe nwa unu, unu ga-enekwa mkpagbu ubochi iri. Nwee ntukwasị obi ruo onwu, m ga-enye gi okpueze nke ndu.

TO ONYE meriri:onwu nke-abua agaghi-emejo ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Pagamos

SITE: Onye ji mma-agma iru abua di nkọ di nkọ

AMA M:ọlu-unu, na ebe i bi, ebe oche-eze Setan di [.] ma unu jidesie aham ike, ma unu gonarighi okwukwem obuna n'ubochi Antipas [bu] onye okwukwem kwesiri ntukwasi-obi, onye egburu n'etiti unu, ebe Setan bi.

Enwere m ihe megide gi:gi onwe-gi nwere n'ebe ahu ndi nējide ozizi Belam, onye kuziri Belak ka o debe ihe-isu-ngongo n'iru umu Israel, iri ihe achuru n'ajà nye arusi, na ikwa-iko. Ya mere, i nwekwara ndi na-ejide ozizi nke ndi Nicolaitan, nke m kporo asi. [Ndi Nikolai kuziri ogbakọ ndi nwunye, na ikwa iko na ikwa iko bu ihe na-enweghị mmasi, na iri anu e ji choro arusi aja ziri ezi; ma gwakota otutu ememe ndi ogo mmuo na ememe Ndi Kraist. (Ihe odide Adam Clarke)]

NKWUO: Chegharịa

MA Ọ BỤ ỌZỌ: M'gābiakute gi ngwa ngwa, were kwa mma-agma nke onum buso ha agha.

TO ONYE meriri:M ga-enye ufodu mana nke zoro ezo ka ha rie. M'genye kwa ya nkume ocha, na n'elu nkume ahu aha ohu edeworo, nke o dighi onye namaghi ma-obughi onye nanara ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Tajraja

SITE: Okpara Chineke, onye nwere anya dika ire-oku, na ukwu-Ya abua di ka ezi ọla.

AMA M:ọlu-unu, ihu-n'anya, ije-ozu-unu, okwukwe-unu, na ntachi-obi-unu; ma ọlu-unu, nke-ikpe-azu di kari nke mbu.

Enwere m ihe megide gi:! kwere ka nwanyi ahu Jezebel, onye nākpọ onwe-ya onye-amuma-nwayi, ka o kuziere na rafu ndi-orùm ka ha kwa iko, na iri ihe achuru n'àjà nye arusi.

NKWUO:jidesie ihe i nwere ike ruo mgbe m ga-abja.

MA Ọ BỤ ỌZỌ:M'gātubà kwa ya n'ihe-ndina-ya, na ndi ha na ya nākwa iko n'oké nkpaḅu, ọ buru na ha echegharighi n'omume nile ha. M ga-eji ọnwụ gbuo ụmụ ya, ọgbakọ niile ga-amakwa na Mụ onwe m bụ Onye na-enyocha echiche na obi. M'gēnye kwa unu onye ọ bula dika ọlu-unu si di.

TO ONYE meriri:M'gēnye kwa ike n'aru mba nile; Ọ ga-eji mkpara ígwè chĩa ha. Agātupia ha dika ite ọkpu-ite, dika Mu onwem natara n'aka Nnam, M'gēnye kwa ya kpakpando ututu.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Sadis

SITE: Onye nwere mmụọ asaa nke Chineke na kpakpando asaa ahụ

AMA M:ọlu-unu, na i nwere aha na i di ndu, ma i bu n'ọnwu.

NKWUO: Lezienụ anya, me kwa ka ihe fọdurụ di ike, bú nke di njikere inwu anwu: n'ihì na ahughim ka ọlu-Gi zue okè n'iru Chineke. Ya mere, cheta otú i natara na nuru; jidesienụ ike chegharja.

MA Ọ BỤ ỌZỌ:M'gābiakwasi gi dika onye-ori, ma i maghi oge hour M'gābiakwasi gi.

TO ONYE meriri:a ga-eyiri uwe ọcha, ma agaghị m ihichapụ aha ya n'akwụkwọ nke ndụ; ma a ga m ekwuputa aha ya n'ihu Nna m na n'ihu ndị mụọ-ozì Ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Filadelfia

SITE: Onye dị nsọ, Onye ezi-okwu, Onye ji mkpisi ugodi Devid, Onye na-emegehe ma ọ dighi onye na-emechi, na-emechi, ọ dighikwa onye na-emegehe.

AMA M:! nwere ntakiri ume, debewo okwu m, ma i gonorighi aha m.

NKWUO:N'ihì na i debewo iwum nke inogidesi ike n'ihe, m ga-echebekwa gi pụọ n'oge awa nke ọnwunwa nke ga-abiakwasị ụwa dum, iji nwalee ndi bi n'ụwa. Le, Mu onwem nābia ngwa ngwa! Jidesie ihe i nwere ike, ka onye ọ bula ghara inara okpueze gi.

TO ONYE meriri:M'gēme ya ka ọ buru ogidi n'ulo uku Chinekem, ọ gaghi-pu kwa ọzọ. M'gēdekwasì kwa ya aha Chinekem na aha obodo Chinekem, bú Jerusalem ọhu, nke nēsi n'elu-igwe ridata site na Chinekem, na aha ọhu nkem.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Leodisia

SITE: Amen, Onye kwesiri ntụkwasị obi na Onye-àmà, mmalite nke okike nke Chineke.

AMA M:ọrụ gi, na i dighi oyi ma ọ bụ ọkụ. Ọ ga-adị m ka i di oyi ma ọ bụ na-ekpo ọkụ.

NKWUO:zuta n'akam ọla-edo anuchaworo n'ọku, ka i we buru ọgaranya; na uwe ọcha, ka ewe yikwasi, ka ihere ọtọ-gi we ghara ikpughe; were kwa nzọcha anya te anya-unu, ka i we hu. Ọtụtụ ndi m hụrụ n'anya, a na m abara mba na idọ aka ná ntị. Ya mere, nweenụ ume, chegharjakwa.

TO ONYE meriri:M ga-ekwe ka mụ na m nọdụ n'ocheeze m, di ka m meriri wee soro Nna m nọdụ ala n'ocheeze ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

Mkpughe 1

Jizos nọ n'etiti ụka

Ụka asaa: Nomba 7 na-anọchi anya izu oke ma ọ bụ mmecha, yabụ akwụkwọ ahụ bụ maka ọgbakọ niile dị n'Eshia.

Mmụọ asaabụ Mmụọ Nsọ nke Chineke. Isaiah 11:1-2 kwuru akụkụ asaa nke otu Mmụọ ahụ.

“Ome ga-esi na ukwu Jesi pụta, site na mgbọrọgwụ ya ka alaka ga-amị mkpụrụ: Mmụọ Jehova ga-adakwasịkwa ya—Mmụọ nke amamihe na nghọta, Mmụọ nke ndumọdụ na nke ike, Mmụọ nke ihe ọmụma na nke egwu Jehova.”

Alfa na Omegabụ mkpụrụedemede mbụ na nke ikpeazụ nke mkpụrụedemede Grik na pụtara mmalite na ọgwụgwụ (Nkpughe 22:13). Otu okwu ahụ ka a na-etinye aka na Nna na Ọkpara (1:8, 17; 2:8; 22:13).

Osisi oriọna ọla edo asaabụ ụka asaa dij n'Eshia (1:20).

Jizos nọ n'etiti ihe ndọba oriọna:Ọ nọ nso, ọ bughịkwa ebe dij anya (Matiu 28:20).

Uwe gbadaa n'ụkwụ ya na akwa ọla edo: Jizos yi uwe dij ka nnukwu onye nchụàjà (Ọpụpụ 28:4; 29:5).

Isi Ọcha na ntutu: White na-anọchi anya idị ọcha na ikpe ziri ezi.

Anyanwere ọkụ na-ere ọkụ: Anyanwe ya na-ahụ ihe niile na-eme (Ndi Hibru 4:13; Nkpughe 19:12).

Ụkwụ ọla kọpana-egosi ikike ibibi ndi iro Ya (Majka 4:13; 1 Ihe E Mere 28:18).

Olu nke Ọtụtụ Mmiri:O ji ikike na-ekwu okwu dij ka n'Ugwu Sainai.

Kpakpando asaabụ ndi mmụọ ozi nke ụka (1:20). Mmụọ ozi pụtara “onye ozi,” yabụ na ha abughị ndi mmụọ ozi, mana ha nwere ike buru ndi nnochị anya mmadu.

Mma agha na Ọnụbu okwu Chineke, obugh ozi oma (ozị oma), kama obu okwu ikpe (Aisaia 11:4 na Hibru 4:12, 13). Chee echiche banyere ngbanwe ahụ n'elu ugwu ahụ.

Ihu na-egbuke egbuke: Kraist bụ ebube nke ebube Chineke (Ndi Hibru 1:3).

Mbụ na Ikpeazụ:Ọ bụ mmalite na njedebe nke okike, mkpughe na olileanya.

Onye dij ndu nke nwuru anwu: Anyi agaghị eje ije ọ dighi ụzọ Ọ gaghi ije; zute egwu ọ bula Ọ hụbeghi ma lụọ ọgụ ọ dighi onye iro Ọ na-emeribeghi.

Igodo nke ọnwụ na Hedis: Okwu ziri ezi ebe a bụ Hades, ọ bughị ọkụ. Hedis bụ ebe onye nwuru anwu na-aga, ụwa a na-adighi ahụ anya. Ọ dij mkpa ka chọchị ahụ a kpagburu mara onye na-achikwa ọnwụ. “Onye kwere na Mu, ọ bu ezie na ọ gānwu, gādi ndu” (Jọn 11:25).

Isi nke 1 bụ mmalite nke akwụkwọ. Akwụkwọ a bụ ozi sitere n'aka Chineke, nke e zigara Ndi Kraist nọ n'Eshia na nso ngwucha narị afọ nke mbụ AD, site n'aka Jizos, mmụọ ozi ya na ohu ya bụ Jọn. Ọ na-ekwu banyere ihe ndi ga-eme n'oge na-adighi anya. Ndi na-agu ga-ama na Jizos dij ndu, onye mmeri, onyeikpe, onye nchụàjà, Eze nke ndi eze nke ụwa na Onye Nzoputa. Ọzokwa, onye na-agu maara na Ọ ga-aloghachi. Ihe a niile dij ezigbo mkpa nye umunna anyi n'oge ahụ bụ ndi na-achọ ibanye n'ime mkpagbu kasi njọ n'akukọ ihe mere eme nke chọchị. N'ebe a na mmalite, Chineke na-enyelari ike, obi ike na nkasi obi, na-egosi ima mma na idị ukwu nke Onye-nwe nke Ndi Kraist, Jizos Kraist. Dij ka Jọn, mmadu nile ga-ada n'ala n'ihu ụkwụ Jizos otu ụbọchị. Ozi ahụ doro ndi ahụ a na-achọ igbu n'ihị ozi oma Kraist anya: Jizos nwere ike n'ebe ọnwụ nọ. Nke a dij ebube, ike niile, Ọkpara Chineke dij ọcha bụ Jizos.

Mkpughe 2 na 3

Akwụkwọ ozi e degaara Ụka

IHE: Ụka dị n'Efesọs

SITE: Onye nējide kpakpando asa ahu n'aka-nri-Ya, Nke nēje ije n'etiti ihe-idọba-orịona ọla-edo asa ahu.

AMA M:ọrụ gi, ọrụ gi, ntachi obi gi, na na i gaghị enwe ike idi ndị ajoy omume. Ma unu anwalewo ndị na-asị na ha bụ ndị ozi ma ha abughị, ma hụ na ha bụ ndị ụgha; ma unu enwewo ntachi-obi, nwe kwa ntachi-obi;

Enwere m ihe megide gi:i hapụla ihunanya mbụ gi (na-enweghị ihunanya, ọrụ enweghị uru ọ bụla - 1 Ndị Kọrint 13).

NKWUO: Cheta ebe i siri da; chegharịa ma rụọ ọrụ mbụ.

MA Ọ BỤ ỌZỌ:M'gābiakute gi ngwa ngwa, bupu ihe-idọba-orịona-gi n'ọnọdu-ya;

N'Aka Gị:i kporo omume nke ndị Nicolaitan asị (Irenaeus kwuru na ha bụ omume ruru arụ na enweghị isi).

TO ONYE meriri:M ga-enye ya ka o rie mkpuru sitere n'osisi nke ndụ na paradais nke Chineke.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Chọchị dij na Smyrna

SITE:mbụ na onye ikpe-azu, onye nwuru anwu, we di ndu

AMA M:olu-unu, na nkpa, na obeye (ma i bu ọgaranya); ma [amaara m] nkwalu nke ndi na-asị na ha bụ ndi Juu ma ha abughị, kama ha bụ ulo nzuko Setan.

NKWUO: Atula egwu nke ọ bụla n'ime ihe ndi ahụ i gaje ita ahuhụ. N'ezie, ekwensu gaje ituba [ufodu] n'ime unu n'ulo mkporo, ka ewe nwa unu, unu ga-enwekwa mkpagbu ubochi iri. Nwee ntukwasị obi ruo onwu, m ga-enye gi okpueze nke ndu.

TO ONYE meriri:onwu nke-abua agaghi-emejo ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dij na Pagamos

SITE: Onye ji mma-agma iru abua di nko di nko

AMA M:olu-unu, na ebe i bi, ebe oche-eze Setan di [.] ma unu jidesie aham ike, ma unu gonarighi okwukwem obuna n'ubochi Antipas [bu] onye okwukwem kwesiri ntukwasi-obi, onye egburu n'etiti unu, ebe Setan bi.

Enwere m ihe megide gi:gi onwe-gi nwere n'ebe ahu ndi nējide ozizi Belam, onye kuziri Belak ka o debe ihe-isu-ngongon n'iru umu Israel, iri ihe achuru n'aja nye arusi, na ikwa-iko. Otua ka i nwere ndi nējide ozizi nke ndi-Nicolait, bu ihe m'kpworosi asi. [Ndi Nikolai kuziri ogbako ndi nwunye, na ikwa iko na ikwa iko bu ihe na-enweghị mmasi, na iri anu e ji choro arusi aja ziri ezi; ma gwakota otutu ememe ndi ogo mmuo na ememe Ndi Kraist. (Ihe odide Adam Clarke)]

NKWUO: Chegharịa

MA Ọ BỤ ỌZỌ: M'gābiakute gi ngwa ngwa, were kwa mma-agma nke onum buso ha agha.

TO ONYE meriri:M ga-enye ufodu mana nke zoro ezo ka ha rie. M'genye kwa ya nkume ocha, na n'elu nkume ahu aha ohu edeworo, nke o dighi onye namaghi ma-obughi onye nanara ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dij na Tajraja

SITE: Okpara Chineke, onye nwere anya dika ire-oku, na ukwu-Ya abua di ka ezi ọla.

AMA M:olu-unu, ihu-n'anya, ije-ozu-unu, okwukwe-unu, na ntachi-obi-unu; ma olu-unu, nke-ikpe-azu di kari nke mbu.

Enwere m ihe megide gi:! kwere ka nwanyi ahu Jezebel, onye nākpọ onwe-ya onye-amuma-nwayi, ka o kuziere na rafu ndi-orùm ka ha kwa iko, na iri ihe achuru n'àjà nye arusi.

NKWUO:jidesie ihe i nwere ike ruo mgbe m ga-abja.

MA Ọ BỤ ỌZỌ:M'gātubà kwa ya n'ihe-ndina-ya, na ndi ha na ya nākwa iko n'oké nkpaḅu, ọ buru na ha echegharighi n'omume nile ha. M ga-eji ọnwụ gbuo ụmụ ya, ọgbakọ niile ga-amakwa na Mụ onwe m bụ Onye na-enyocha echiche na obi. M'gēnye kwa unu onye ọ bula dika ọlu-unu si di.

TO ONYE meriri:M'gēnye kwa ike n'aru mba nile; Ọ ga-eji mkpara ígwè chĩa ha. Agātupia ha dika ite ọkpụ-ite, dika Mu onwem natara n'aka Nnam, M'gēnye kwa ya kpakpando ututu.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Sadis

SITE: Onye nwere mmụọ asaa nke Chineke na kpakpando asaa ahụ

AMA M:ọlu-unu, na i nwere aha na i di ndu, ma i bu n'ọnwu.

NKWUO: Lezienụ anya, me kwa ka ihe ọduru di ike, bú nke di njikere inwu anwu: n'ihì na ahughim ka ọlu-Gi zue okè n'iru Chineke. Ya mere, cheta otú i natara na nuru; jidesienụ ike chegharịa.

MA Ọ BỤ ỌZỌ:M'gābiakwasi gi dika onye-ori, ma i maghi oge hour M'gābiakwasi gi.

TO ONYE meriri:a ga-eyiri uwe ọcha, ma agaghị m ihichapụ aha ya n'akwụkwọ nke ndụ; ma a ga m ekwupụta aha ya n'ihu Nna m na n'ihu ndị mụọ-ozì Ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Filadelfia

SITE: Onye dị nsọ, Onye ezi-okwu, Onye ji mkpisi ugodi Devid, Onye na-emege ma ọ dighi onye na-emechi, na-emechi, ọ dighikwa onye na-emege.

AMA M:! nwere ntakiri ume, debewo okwu m, ma i gonorighi aha m.

NKWUO:N'ihì na i debewo iwum nke inogidesi ike n'ihe, m ga-echebekwa gi pụọ n'oge awa nke ọnwụnwu nke ga-abịakwasị ụwa dum, iji nwalee ndị bi n'ụwa. Le, Mu onwem nābia ngwa ngwa! Jidesie ihe i nwere ike, ka onye ọ bula ghara inara okpueze gi.

TO ONYE meriri:M'gēme ya ka ọ buru ogidi n'ulo uku Chinekem, ọ gaghi-pu kwa ọzọ. M'gēdekwasì kwa ya aha Chinekem na aha obodo Chinekem, bú Jerusalem ọhu, nke nēsi n'elu-igwe ridata site na Chinekem, na aha ọhu nkem.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

IHE: Ụka dị na Leodisia

SITE: Amen, Onye kwesiri ntụkwasi obi na Onye-àmà, mmalite nke okike nke Chineke.

AMA M:orụ gi, na i dighi oyi ma ọ bụ ọkụ. Ọ ga-adị m ka i di oyi ma ọ bụ na-ekpo ọkụ.

NKWUO:zuta n'akam ọla-edo anuchaworo n'ọku, ka i we buru ọgaranya; na uwe ọcha, ka ewe yikwasì, ka ihere ọtọ-gi we ghara ikpughe; were kwa nzọcha anya te anya-unu, ka i we hu. Ọtụtụ ndi m hụrụ n'anya, a na m abara mba na idọ aka ná ntị. Ya mere, nweenụ ume, chegharịakwa.

TO ONYE meriri:M ga-ekwe ka mụ na m nọdụ n'ocheeze m, di ka m meriri wee soro Nna m nọdụ ala n'ocheeze ya.

ONYE nwere nti, ya nuru ihe mmuo na-agwa ndi uka.

Mkpughe 4

Ocheeze Chineke di n'eluiigwe

Chineke nke Ndị Kraịst Na-achị Eluigwe na Ala
(Ọ bughị Eze Ukwu Rom)

Ọnụ ụzọ eluigwe ghere oghe. Iji okwu ahụ bụ “eluigwe” eme ihe karịrị nnọọ ebe Chineke bi. Enweghị ike ịnọ ebe niile naanị otu mpaghara mpaghara. Ọ nọ mgbe niile n'ebe ọ bụla. Eluigwe bụ ọnọdụ nke ịbụ karịa ebe. Anyị nwere ike were ya dị ka mpaghara ime mmụọ. Ndi Efesos 2 na-ekwu na Ndi Kraịst so Kraịst nọrọ ọdụ n'ebe ndị dị n'eluigwe. Ndi Filipai 3:20 na-ekwu, si, “Ụmụ amaala anyị dị n'eluigwe,” n'ihu Kraịst, taa, anyị nwere ihe ụgwù nke ịbanye n'ihu Chineke nke bi n'eluigwe. Ọnụ ụzọ mepere emepe na-enye echiche nke ohere ịnweta ọnụnọ nke Chineke n'efu.

Ocheezena-egosi ọchịchị, ike, ikike, ọchịchị na ọchịchị. Ọ karịrị nnọọ otu ngwá ụlọ. Anyị ga-agu banyere "ocheeze" ugboro 38. Ozi ahụ doro anya: Ọ bụ Chineke na-achị ihe niile.

Nkume dij oké ọnụ ahịa: Onye ahụ nọ ọdụ n'ọcheeze ahụ dij ebube, maa mma, ma maa mma. Chineke dij ebube nke ukwu.

Egwurugwubụ akara nke ọgbụgba ndụ ebere. Lee Jenesi 9 na Ezikiel 1. Ọhụ a ga-akọ maka ikpe ikpe dij egwu nke Chineke mana ndị Ya kwesiri jma maka ebere Ya!

Ndi okenye iri abụọ na anọna-anọchi anya ụka. N'ime usoro sacerdotal nke Testament Ochie nke ọkwa nchụ-aja nke Livi, iri abụọ na anọ bụ ọnọgụ mgbanwe n'etiti ndi nchụ-aja. (1 Ihe E Mere 24:1-19). Okpueze ha bụ "stephanos," okpueze mmeri, kama okpueze nke ndi eze. Ha nọkwasiri n'ọcheeze, ha na-achị (Nkpughe 1:5, 6). Uwe ọcha na-anọchi anya ịdị ọcha na ezi ọrụ nke ndi nsọ (Nkpughe 19:8). Ya mere, olee ndi bụ ndi e mere ka ha dij ọcha, ndi mmeri, na ndi na-achị achị bụ ndi nchụàjà nke Chineke juputara n'ọrụ ọma ndi na-ebikwa ná mmekọrịta chiri anya n'ebe Chineke nọ? Ha bụ Ndi Kraịst! Nke a bụ ụka! Ha bụ ọ̀tù ndi nchụàjà bụ ndi eze! Gụọ 1 Pita 2:5, 9; Mkpughe 1:6; 5:9, 10; 20:4, 6 na 1 Ihe E Mere 23:4 . N'ime ndia, orú nnù ndikom uzọ abua na nnù iri bu ndi nēlekọta ozi ulo Jehova, nnù iri-na-abua bu ndi-isi na ndi-ikpe.

Àmụmà, olu na égbè eluigwemgbe niile na-egosi ngosiputa nke ọnụma na ike nke Chineke yana oge Ya ikwu okwu. Lee Ndi Hibru 12. Olu Chineke putara egwu nye ndi nnupụ-isi mana olileanya diiri ndi na-erube isi.

Oriona oku asana-anọchi anya Mmụọ Nsọ nke Chineke (Nkpughe 1:4). Ọ bụ oku n'ihu na Ọ maara ihe niile na-ekpughe ihe niile.

Oké osimiri ikobu nkewa dij n'etiti Chineke na ihe niile dij ala. N'ụlọ nsọ nke Sọlomon, (2 Ihe E Mere 4:2–6), oké osimiri ọla ka edoro n'etiti onye nchụàjà na ebe nsọ bụ ebe Chineke mere ka ọ putara ihè. Chineke dij Nsọ (iche).

Ihe anọ dij ndubụ ndi cherọb, ndi na-agbachitere ikpe ziri ezi na ịdị nsọ nke Chineke. Ha bụ ụgbọ agha nke Chineke (Ezikiel 1 na 10). Ha na-ahụ ihe niile. Ha dij ka anụ ọhịa nke ibibi, ike ije ozi, ọgụgụ isi ime ihe na ngwa ngwa ime uche Chineke. Ozi ahụ bụ na Chineke doziri nke ọma imeri ndi iro ọ bụla.

Igba okpueze n'ihu ocheeze ahụna-anọchi anya ofufe na-adighi agwu agwu (nrubeisi).

Mkpughe na-akuzi mmeri nke ụka, ndị Kraịst, n'ebe ndị Rom na-akpagbu. Agha ahụ ga-adi oku ma otutu ndi ga-atufu ndu ha. Ihe nkiri ahụ a na-alu nwere ike ime ka ụjọ jide onye na-agu ya, tupu a hu mkpagbu di otu ahụ, o di mkpa ka anyi mee ka ndi Chineke nwee olileanya na obi ike. Ya mere, anyi na-ahụ ike na oghichi nke Chineke. O baghi uru ihe yiri ka o di na ndu. Onye Kraịst o bu la kwesiri ima nke oma na o bu Chineke na-achi eluigwe na uwa. Ihe niile ga-akwado maka odimma nke ndi huru Onyenwe anyi n'anya, ndi akporo dika ebumnobi Ya siri di (Ndi Rom 8:28). Uka na-adi mgbe niile n'ihu ocheeze Chineke. Atula egwu!

Mkpughe 5

Nwa Aturu ahụ na-ewere Akwukwo mpiakota ahụ

Egburu Jizos ma o di ndu ma kwesi ekwesị ikpughe ikpe ndi na-abja.

Akwukwo mechiri emechibu akuko ikpe Chineke megide ndi iro nke uka n'agha a na-alu n'uka megide Rome.

- **Ejiri akara asaa mechieputara** na e zoro odinaya ya ma o buru na mmadu emepeghi akara. Nzube nke akara bu ka a ghara ikpughe ya.
- **N'aka nri Ya:** Echefula na odinihu di n'aka nri Chineke (di ike). Gogmenti, ndi agha na ulo oru mba uwa nwere ike imetuta ndu gi mana Chineke bu onye na-ejide odinihu gi.
- **Odum Judabu** Jizos (Jenesis 49:9, 10), eze ebo Juda.
- **Mkpogwu nke Devid:** Jizos bu ma umu Devid (usoro omumu anu ahu) na nna nna Devid (di ka Onye Okike).
- **Nwa aturu e gburu egbu:** Egburu n'ihu na o na-erubere Nna ya isi kpamkpam. Egburu n'ihu na o huru ndi mmehie n'anya. Jon 1:29 – Nwa-aturu Chineke nke nebupu mmehie nke uwa. Ma nwa aturu a a churu n'aja ma gbuo ya di n'ukwu ya. O di ndu ozu! Nwa aturu mesiri idi nwayo na nrubeisi ya ike. Ndi di umeala n'obi na ndi di umeala n'obi ga-eche ihu dragon ahu na anu anu ya n'ime akwukwo a. Lee Jon 1:36; 1 Pita 1:19; Aizaya 53:7 .
- **Mpi asaa:** O nwere ike zuru oke
- **Anya asaa:** 2 Ihe E Mere 16:9 "N'ihu na anya Jehova na-agbagharị n'ụwa dum, igosi Onwe ya onye di ike n'ihu ndi obi ha na-eguzosi ike n'ihu nye Ya."
- **Abu oheru** Abu ochie bu nke Moses (Nkpughe 15:3), nke o buru mgbe Chineke tohapuru Izrel na ndoro n'agha ndi Ijpt. Abu oheru bu ngosiputa oheru nke ike na idi mma Chineke izoputa ndi ya.

Ha ga-achi uwa: Ma Ndi Kraist amalitela ichi. Mkpughe 20:6 kwuru na ndi nsu ga-abu ndi nchujaja mgbe ha bubu ndi nchujaja. Asusu a na-emesi ike na ngozi di ugbu a ga-aga n'ihu. Mmekorita Ndi Kraist na Kraist na-enwe agahi akwusi ma oli, obunadi onwu.

Isi nke 4 na-egosi ike Chineke na isi 5 na-egosi ebere Ya, (Chineke Onye Okike na Chineke Onye mgbaputa). Onye di ike nke na-achi eluigwe na uwa bu onye na-ahu ndi ya n'anya n'aja n'aja. Jizos buso Setan ugu aka na aka ma nwee onya o ga-eji gosi ya ma o meriri! Ndi a bu okwu nkasi obi nye uka a na-akpagbu. "Ka obi-unu ghara ilo miri, kwere na Chineke kwere na m!"

Mkpughe 6

Nwa Aturụ ahụ Sapere Akara

Jizọs kpugheere ikpe anọ Chineke
A ga-awụsa ndị iro Ụka

Ịnyịnya anọ, ndị na-agba ịnyịnya na ifufebụ ikpe anọ jọgburu onwe ya (ndị dị egwu) nke Chineke. Lee Mkpughe 7:1 na Zachariah 6:1-8 iji hụ otú ifufe anọ ahụ si bụrụ mwakpo Chineke megide ndị nnupụisi nakwa na ndị a kwekọrọ n'inyịnya anọ ahụ dị iche iche. A ghọtara akara ahụ na Ezekiel 14:12-23. Site n'oké unwu, anu-ohia, mma-agma na ihe-otiti, Chineke na-ata mba di iche iche ahuhu. Na Mkpughe 6 anyị na-ahụ ikpe 4 dị egwu, ịnyịnya anọ ahụ iji mata na nke a bụ isiokwu, ma anyị na-ahụ onye ọzọ na-agba ịnyịnya na-apụ n'ihu ndị ọzọ. Iji debe nomba anọ, mgbe ahụ, a na-ejikọta ihe otiti abụọ na onye na-agba ịnyịnya nke anọ.

Onye na-agba ịnyịnya na-acha ọchabụ Jizọs, Okwu dị ndụ nke na-ekpe ikpe na-emerị. Lee Mkpughe 19:11-16; Jọn 12:48 na 1:1-4 . Okpu-eze-ya bu okpu-eze nke imeri. Agba nke ịnyịnya ya na-anọchi anya ịdị ọcha na ikpe ziri ezi.

Onye na-agba ịnyịnya na-acha uhie uhiena-anọchi anya agha. Uhie bụ agba ọbara.

Onye na-agba ịnyịnya ojiibụ ụnwụ. Tụtụ aka n'Ezekiel 4:10, 16 ka ị hụ ihe nnọchianya a. A na-eji ihe ọ̀tùtù tụọ ihe oriri n'ihu na ọ dị ụkọ. Ego a kapiri ọnụ bụ ụgwọ ọnwá, yabụ nwoke ga-arụ ọrụ ụbọchi niile naanị ka ọ zụta ntakiri ihe dị mkpa na nri. Ihe ndị na-adighi mkpa, mmanya na mmanụ, adighi ụkọ n'ihu na ọ dighi onye nwere ike izuta ha. A ga-eji ego ha niile mee ihe naanị maka ilanari.

Onye na-agba ịnyịnya na-acha uhie uhie: Ikpe a mezuru ihe atụ nke ndị ịnyịnya anọ ahụ. Ọ bụ ikpe Chineke n'ụdị ya niile. Acha ọbara ọbara bụ agba ọnwụ.

Akụkụ anọ: Ikpe a bụ nke ele mmadụ anya n'ihu na ọ bughị mkpokota. A ka nwere ohere icheghari na igbanari ọnuma Chineke.

Akara nke ise: Mgbe ha jisiri ikpe ndi a taa ụwa ahuhụ, ndi nwuru anwu na-eti mkpu maka ibo ọbọ. Aziza Chineke bụ "akabeghi... Ndi Kraist ọzọ ga-anwuri!" Asusu a na-eme ka o doo umunna anya ndi a ga-akpagbu na Chineke na-achị. Ihe niile ga-eme dika atumatụ Chineke siri di. Ha nwere ike izu ike n'ihu na ụgwọ ọrụ ha nwere nchebe.

Ala ọmajiji, anyanwụ gbara oji, ọnwá ọbara na kpakpando dara ada: Nke a bụ ọnuma Chineke wụkwasiri ndi na-eme ihe ojoo. Tulee ihe a na Joel 1:15; 2:1-2, 10, 11, 28-32; Zefanaya 1:14, 15 na Aizaya 13:6-11 . Jon ji asusu ndi amuma Testament Ochie mee ihe atụ nke mbibi. Ọ bụ asusu ihe atụ, ọ bughikwa nkiti. Ọ buri na nani otu kpakpando daa n'ụwa, ndu a gaara akwusi. Ma n'ohu ndu na-aga n'ihu. Ozi ahụ bụ na a ga-ata mba ndi iro ahụ ahuhụ wee daa. Mgbe Chineke wusara ndi iro ya ikpe ya, ọ dighi onye na-agbapu agbapu.

Jizos malitere ikpughe ọdinihu n'ihe banyere ọgụ dī n'etiti Chineke na ndi iro Ya. Anyi amatala akara ikpeazu na ọgụ ọ bula dī otu ahụ. Chineke ga-ata ndi iro chọchị ahụ ahụhụ. Ọ ga-emekwa ha dī ka o si mesoo mba ndi na-eme omume ruru aru. Ọ ga-ewetakwara ha ihe otiti na-erughiri mmadu iji kpoo ha ka ha chegharia. Ọ buru na ọ na-arụ ọrụ - mgbe ahụ ọ dī mma! Ọ buru na ha aju, ọ ga-eme ka ike dikwuo elu ruo mgbe ha cheghariri ma ọ bu bibie ha. Ọ bu ezie na Ndi Kraist e gburu n'ihu okwukwe na-arịo maka ibo obò, Chineke nọ n'uzo zuru ezu, ọ ga-emekwa otu ahụ e mere atumatu ya, n'agbanyeghi na otutu Ndi Kraist ga-anwu. A si ka e kwuwe, gini dī nnoo njo banyere ibu onye e wepuru n'ua ochie a nke ahuhu ka anyi na-aga na-anonyere Jizos? Ruo oge ufodu, oria ndi ahụ ga-aga n'ihu. A juru ajuju dī mkpa, "Onye ga-eguzo n'ubochi onuma nke Chineke na Nwa Aturu ahụ?" A na-achota aziza ya n'isi nke asaa.

Mkpughe 7

144,000 Ndi Ohu Chineke Akara

E g echebe ndi 𐀀𐀁𐀂 echebe
Tupu The Ax Falls na Rome

Akara n'egedege ihu. Ihe nnochianya a sitere na Ezikiel 9. Tupu iziga ntaramahuhu n'ahu mba ebe ma ndi ezi omume na ndi ajo omume bi, Chineke chorọ ime ka obi sie ndi ezi omume obi ike na Ọ ga-eme ka odiche dī n'etiti ha. Akara ahụ abughị nke nkiti kama ọ bu uzo isi gwa ndi odibo ya, "Onyenwe anyi maara onye bu nke Ya." Nke a abughị ihe mmesi obi ike na Ndi Kraist agaghị ata ahuhu na ndi ajo omume mgbe Chineke meriri uwa gbara ha gburugburu. Ọ putara na njuanya abughị ntaramahuhu nye ha. Guo Ezikiel 21:3, 4 ma hu na ndi ezi omume, n'agbanyeghi na agbachielia ha akara, nwuru n'otu aka ahụ dī ka ndi gbagoro agbago mgbe Babilon bibiri Jerusalem n'afọ 586 BC Ihe dī iche bu na ndi ezi omume nwuru anwu nwere mmeri ma e meriri ndi ajo omume nwuru anwu.

144,000 nke Israel. Ndi ohu Chineke ole ka e kachiri akara na Ezikiel 9? Ha niile! Yabu, ọ dī ebe a. Mmadu 144,000 ahụ nochiri anya Ndi Kraist niile. Iri na abuo bu onu ogugu nke ndi Chineke (ebo iri na abuo nke Izrel, ndjozi iri na abuo). 12x12 na-ekwusi ike na ihe a niile bu ndi Chineke. Otu puku (1000) bu onugwu maka izu oke ma ọ bu mkpokota. Ha bu ndi Izrel n'ihu na Izrel bu ndi Chineke. Poi na Ndi Galeshia kpoo chorochi ahụ "Israel nke Chineke." Pita (1 Pita 2) na-akpo ogbako ahụ mba dī nsọ. 144,000 n'ebe a putara uka eluigwe na ala.

Ala nkwu, yi uwe ocha: Nke a bu foto nke ememe onu, oriri nke ulo ntu nke kacha nwee obi utọ n'ememe ndi Juu niile.

Enwela agwu... na-anochi anya oganihu na nchebe (Aisaja 25:8; 40:8-10 na Abu Oma 121:5, 6).

Mkpughe 6 ji ajuju ahụ mechie "Onye ga-eguzo n'ubochi onuma Chineke?" Mkpughe 7 zara ajuju a: "Ndi bu nke Chineke." Ndi ohu Chineke niile nọ n'okpuru nchebe ya ma ruo ọrụ akara! Ndi ohu Chineke bu ndi biri ndu n'ikpe Chineke kpere Rom ma nogide na-ekwesị ntukwasị obi nye Chineke ugbu a na Kraist nọ n'eluigwe na-anuri onu. Akara nke ihe nchebe na-arụ ọrụ n'ezie! Otu nari puku na puku iri anọ na puku

anọ na oké ìgwè mmadụ ahụ bụ otu ndị ahụ, Ndị Kraist kwesiri ntụkwasi obi, bụ ndị a hụrụ tupu mkpagbu Chineke wetaara Rom na mgbe e mesiri. Akara 144,000 ahụ akara ka ha gabiga mkpagbu ahụ na oke igwe mmadụ ahụ bụ ndị si na mkpagbu ahụ pụta. Mmadụ 144,000 ahụ na-anata akara nke Chineke n'egedege ihu ma chọọchị na-anata akara nke Chineke n'egedege ihu (Mkpughe 3:12). Ndị ohu Chineke nile nwere akara a (Nkpughe 22:4). Ìgwè mmadụ ahụ na-eso Nwa Aturụ ahụ ma 144,000 ahụ na-eso ya (Nkpughe 14:4). Ụka bụ na mgbe ọ ga-enwe mmeri.

Mkpughe 8 na 9

Opi asaa na-afu

Chineke nyere iwu ka a wakpo ụwa nke ndị na-akpagbu Nzuko-nsọ

Diri jụu n'eluigwena-adọrọ uche gaa n'idi njọ nke ihe gaje idakwasị. Ọ bụ mpiakota drum n'ihu akụkụ egwu. Enwere nkwasịti iji gosi na ikpe Chineke na-egbu oge iji nye oge maka ndị mmehie icheghari (2 Pita 3:9); igbu oge tupu ndị juri ekwuputa ikpe ahụ.

Opikpọọ ndị mmadụ ka ha bịa mgbakọ ma nyekwa aka ná ntị (Ọnụ Ọgụgụ 10:1-5). Opi ndị a ga-akpọsa ikpe Chineke n'isi ndị na-akpagbu ogbakọ.

Ihe nsure oku na-esi isi utona-echetara anyi akara nke ise ebe ndi nwuru n'ihu okwukwe rioro maka ibo obo megide ndi gburu ha. Ugbu a, ikpe ndi a bu aziza ekpere ha.

Oku sitere n'ebe ichuaja Chineke na-aza ekpere nke ndi ezi omume (James 5:15-18).

Opi mbu.Chineke na-awakpo nri (ahija). Cheta ihe otiti nke Opu 9:24 .

Opi nke abuo.Chineke na-awakpo azumahia. Oke osimiri na-anochi anya mba di iche iche (Aisaja 57:20; 17:12 ff na Mkpughe 17:1, 2, 15). Ugwu ahụ bụ mba a tara ahuhụ (Jeremaja 51:25; Emos 4:1 na Aisaja 2:2). Cheta ihe otiti mbu nke Ijipt.

Opi nke ato. Chineke na-awakpo mmiri onuhu. Cheta ihe otiti mbu e mere n'Ijipt.

Opi nke anọ.Chineke na-awakpo gburugburu ebe obibi. Cheta ihe otiti nke 9 megide Ijipt. Ọ pụrụ ibu ihe otiti igurube (Joel 2:10) ma ọ bụ okwu ihe atụ nke ikpe n'ozuzu (Aisaja 13:10, 11; 34:4-5).

Ndi bi nuwabu ndi na-adighi asopuru Chineke ma e jiri ha tunyere ndi bi n'eluigwe (13:6) Lee 3:10; 6:10; 8:13; 11:10; 12:12; 13:8, 12, 14; 14:6; 17:8 . Ndi-nsọ, n'agbanyeghi na ha bi ebe a n'elu ụwa, a na-ahuta ha dika ndi bi n'elu-igwe (12:12; 13:6).

Opi nke isebu nruru aka n'ime.

Kpakpando dara adabu Setan, chi nke ụwa a, onye na-eme ka ndi mmadụ kpoo isi (2 Ndi-Ko 4:4).

Anwuru oku si n'olulu enweghi ala. Setan na-eme ka ndi mmadụ na-eje ije n'ochichiri. Lee Ilu 14:34 . Rome dara n'akuku ufodu n'ihu mmebi omume nke ime. Ndi Rom 1:24-28 na-egosi udi oha mmadụ na-esi n'iju icheghari puta. Guo Ndi Efesos 2:2.

Ahịhịa. Ọchịchiri na ọchịchiri na-eweta ejighi n'aka, egwu, ahụ erughị ala, nkwenkwe ụgha na ọgbaghara di n'ime, ihe niile na-emekpa ndi mmadu ahụ. Ọdidi ha di ka ima mma nwanyi na-ezochi ike mbibi ha. Mpekere igwe na-egosi otu o si esi ike ibibi ha.

Akara nke Chinekena-egosi na nke a bu mkpagbu e zoro aka na ya n'isi nke asaa ma na-echebe Ndi Kraist.

Opi nke isiibu mbuso agha mpuga.

Osimiri Yufretisbu ebe ndi agha nile nke ndi iro si abia (Aisaja 9:7, 8; 11:15; 7:20).

200,000,000bu onu ogugu buru ibu nke na o na-atu ndi iro egwu ma mee ka ndi nsọ nriia onu.

Jizos na-ekpughe njedee nke akuko ikpe nke Chineke megide nnukwu mkpagbu nke uka - Alaeze Ukwu Rom. Ma ogwugwu agaghị abia ozugbo. Chineke na ebere Ya na-agba mbọ ọzọ ime ka ndi ajo omume chegharja tupu ebibie ha. Ma o baghi uru. N'agbanyeghi ahuhu Chineke tara ha, ha ka na-aju icheghari n'omume ojuo ha. Onye mmegide a nwere obi kporo nku, onye na-anu oku n'obi, nke e nyere n'ime mmehie. O bu enweghi olileanya. Naani ihe Chineke hapuru bu ibibi ha. Opi nke asaa ga-afu.

Mkpughe 10

Akwukwo nta ahụ

O Na-anabata Oru ahụ ma nọgide na-ebu amuma
Uka Kwesiri Ntukwasị Obi Na-ekwusa Ozi Oma n'Aka Mkpagbu

Akwukwo nta ahụbu ozi e nyere Jon ka o nọgide na-ekwusa ozi oma.

Uto n'onu. Di ka Ezekiel 2:8; 3:3, o di utu, ebe o bu okwu Chineke (Abu Oma 10) ma o di ilu n'ihu na isiokwu nke nkwusa ahụ bu ikpe. O bu akuko ojuo. Iri akwukwo ahụ putara na Jon nakweere oru ikwusa ozi ojuo a.

Oge eruola ka Chineke ga-abo obo obara nke ndi nsọ nwuru n'ihu okwukwe. Agaghị egbu oge ozo. Ihe mgbochi ga-ada ugbo a.

Mkpughe 11

Ndịàmà abụọ

Ogwe ihe atụbu otu ihe ahụ Ezekiel 40:3, 4; 42:20. O putara nkewa n'etiti ihe di nsọ na nke adighi nsọ. A na-ekewa ihe a na-atule na ihe ndi ozo ka e wee chebe ya.

Ulo nsọ Chineke na ebe ichuàjà ya. Mgbe e nyere Mkpughe, e nwere nani otu ebe nsọ nke Chineke - uka. (1 Ndi Korint 3:16; Ndi Efesos 2:10-22).

Onwa iri anọ na abụbu akara nke oge mkpagbu mana Chineke chebere ya. Onwa 42 = 1260 ubochi = 3 1/2 afọ = oge na oge na okara oge. O bu oge ikike nke anu ohia ahụ (13: 5), mkpagbu nke obodo nsọ (11: 2), mgbe ndi akaebe gbara akaebe (11: 3) na mgbe e chebere nwanyi ahụ n'ime ozara (12: 6, 14). Ihe nnochianya ahụ sitere na ndu Ilaia onye Jezibel kpagburu ruo afọ 3 1/2 mgbe o na-ezo n'ime ozara ma buru onye Chineke chebere ya.

Ndịàmà abụọna-anọchi anya ụka. Zachariah 4:1-4 ji otu ihe atụ ahụ mee ihe. Osisi olive abụọ ahụ bụ ihe ndọba oriọna abụọ bụ ndị abụọ e tere mmanụ (eze na onye nchụàjà). Lee Mkpughe 1:12, 13, 20 .

Sọdọm, Egypt na Jerusalem. Ndị a bụ aha ihe atụ nke otu obodo. Sọdọm bụ oche omume rụrụ arụ. Ijipt bụ obi nke ịbụ ohu. Jerusalem bụ ebe okpukpe rụrụ arụ. Olee obodo n'oge Jọn bụ ihe a niile? Rome!

Tinye n'ụkwụ ha.Ụka ahụ dị ka ala ma pụta ihè n'anya ụwa mana Chineke nyere ya mmeri.

Opi nke asaa na-ada.Ụka n'ebe a na-achọ ịbanye n'oké mkpagbu nke mkpagbu ma nwere mmesi obi ike na Chineke ga-echebe ya. A sụrụ ya ụkwụ mana e chebere ya. Ndị akaebe abụọ nọchitere anya ya bụ ndị kwusara ozi ọma n'oge mkpagbu ma tufuo ndụ ha mana Chineke ka nyere ha mmeri.

Mkpughe 12

Achụpụrụ Dragon ahụ n'eluigwe

Setan, nwere nkụda mmụọ na emerị, na-awakpo Nzuko-nsọ

Nwanyin'ime Akwụkwọ Nsọ na-egosipụtakarị mba (Aịsaia 50:1; 54:1 ff; Maịka 4:9 ff na Ezikiel 16).

Nwanyị ana-anọchi anya ndị Chineke họtara. Tupu mgbe ahụ, ndị Chineke họtara bụ mba Izrel. Ebe ọ bụ na obe ọ bụ ụka.

Kpakpando iri na abụọmata na ọ bụ ndị Chineke (ebo iri na abụọ nke Izrel na ndịoziri iri na abụọ). Lee nrọ Josef na Jenesis 37:9-11 .

Okpueze a(stephanos) pụtara onye mmeri. Okwu ọzọ maka okpueze (diademata) na-anọchi anya ike ọchịchị.

Ndị Chineke họtaratupu Calvary bụ mba Israel nkịtị. Israel nke Chineke ebe Calvary bụ ụka. Gụọ 1 Pita 2:9 . Ezi ihe ọ pụtara nwere ike ịbụ "Israel nke Chineke" (Ndị Galetia 6:16) nke bụ mba ndị Juu n'ihu obe na nzukọ mgbe obe gachara.

Ahụ mgbuna-anọchi anya ahụhụ Israel chere ihu ka ha na-eche ogologo usoro nke ga-emecha webata Mesaja ahụ n'ime ụwa (Maịka 4:9, 10; Jeremaja 4:31; 13:21).

Dragon ahụ bụ Setan. Ọ dị obi ọjọọ ma dị egwu (ọbara ọbara). Isi asaa na mpi iri ga-ejikọta ya na anụ ọhịa ahụ sitere n'oké osimiri, nke ga-abụ ngwá ọrụ mkpagbu ya na nke a. O nwere okpueze (okpueze - okpueze nke eze) na-anọchite anya ikike obodo ma ọ bughị "stephanos" n'ihu na ọ naghị emerị. A na-ahụ ike ya na ọdụ ya. Na nnupụisi ya megide Chineke (tupu a tọọ ntọala ụwa) o wepụrụ ya na otu ụzọ n'ụzọ atọ nke ndị mmụọ ozi Chineke (nke kpakpando nọchiri anya ya). Ọ chọrọ igbu Jizọs mgbe a mụrụ ya wee nwaa (mgbuchapụ nke ụmụ ọhụrụ na Betlehem) ma okpu. Ọ gbaliri mgbe ndị Juu nwara igbu Jizọs na Nazaret (Luk 4) na mgbe ha nwara ịtụ ya nkume (Jon 8) ma ha adaghị. Ọ nwakwara n'ime ọzara (Matiu 4) site n'ọnwụnwụ ma ọ dabara.

Nwa nwokebụ Jisus onye gbanari n'atụmatụ nile nke Setan chọrọ ibibi ya na onye, n'agbanyeghị na egburu ya n'elu obe, biliri ọzọ n'ụbọchị nke atọ. Ọ rigoro nọkwasi n'aka-nri Chineke ibido ibu eze-Ya. Ugbua o ji mkpara ịgwè na-achị (Abụ Ọma 2:6–9) na ikpe ziri ezi (Abụ Ọma 45:6). Lee 1 Ndị Eze 2:12; 1 Ihe E Mere 29:23; Abụ Ọma 2:7 ; Ọrụ 2:29-36 na Mkpughe 3:7, 21 .

Agha na eluigwena Setan chụpụrụ. Ihe bụ isi ihe dị n'ebe a bụ ịhụ mgbe agha a mere na ihe bụ ikike Setan ji nọrọ n'eluigwe ruo mgbe Jizọs rigoro n'eluigwe. Amaokwu nke 10 na-egosi na a chụpụrụ Setan mgbe nzọpụta ruru; ya bụ, mgbe Jizọs nwurụ, o biliri wee rigoro malite ọrụ ya nke ịrịọchitere ndị ya arịrịọ. Ma gini mere Setan ji nọrọ n'eluigwe? Gini ka ọ na-eme? Ọ nọ na-ebo ndị Chineke họtara ehie na abali (ọ bụ ezie na ọ bụ ya). Nke ahụ bụ ihe ọ na-eme n'akwụkwọ Job, ma ọ dighị ihe ọ hụrughị ihe ọ ga-eji bo Job ebubo. Kemgbe Jizọs bụ onye mmeri rigoro n'eluigwe, Setan apughizi ibo ndị Chineke a gbaputara agbaputa ebubo.

Ndị Rom 8:33-4 kwuru n'asụsụ dị larịi ihe e kwuru n'ebe a n'asụsụ ihe atụ. "Ònye ga-ebo ndị ahụ Chineke hōrō ebubo ebubo? Ọ bụ Chineke na-agụ ndị ezi omume.

Setan, onye na-ebo ebubo, enweghizi ike ibo ndị Chineke hōputara ebubo mmehie n'ihia na Kraịst nwurụ iji kwụọ ụgwọ mmehie anyi, e mere ka o si na ndị nwurụ anwụ bilie ma rịgoro n'eluigwe iriōchitere anyi aririō.

Alaeze ahụ bjaramgbe Jizọs natara ala-eze (ike, ikike na ọchịchị). Lee Matiu 28:18 na Ọrụ 2:36 .

Nwanyị a kpagburu(Israel nke Chineke) bụ ihe were iwe dragon ahụ, ozugbo Jizọs gbanahurụ ya. Rịba ama na amaokwu nke 13-16 bụ mmepe n'uzọ zuru ezu nke ihe e kwuru na nchikọta nke amaokwu 6. Setan, bụ onye nwere nkụda mmụọ n'atụmatụ ya ibibi Jizọs, e wedara ya ala ná nchupụ ya n'eluigwe, na-esochi chọpochi ahụ. Dị nnọọ ka Israel gbapurụ n'ozara iji gbanarị dragon ahụ bụ Fero (Abụ Ọma 74:13; Aisaia 51:9 na Ezikiel 29:3) ma buru ya n'elu nku nke ugo gaa ná nchebe (Ọpupụ 19:4), otú ahụ ka a kpagburu nzukọ ahụ ma Chineke chebere ya.

Iju mmiri nke mmiribụ mbọ mbụ Setan gbara megide ụka (mkpagbu ndị Juu). Gụọ Aizaya 8:5-8 . Gini kwusiri mkpagbu ndị Juu? Ndị Rom mere mgbe ha bibiri Jerusalem n'afọ 70 AD (Lee Abụ Ọma 144:7).

Isiakwukwọ a na-akọwa ọnọdụ akụkọ ihe mere eme nke ọhụ amụma ahụ. Izrel tara ahụhụ dị ukwu n'akụkọ ihe mere eme ya ma o nwere ike iweta Mesaja ahụ n'ụwa. Setan choro ibibi Jizọs ma okpu. Jizọs, mgbe o bilitesiri n'ọnwụ, ọ laghachiri n'eluigwe ka ọ buru eze na kwa, site n'ọbara ya, iriōchitere ndị ya aririō. Setan enwekwaghị ikike ibo ndị Chineke hōputara ebubo mmehie. Setan, nke nwere nkụda mmụọ, e wedara ya ma merie ya, were iwe. Ma, naanị ihe o nwere ike ime bụ imerụ ọgbakọ ahụ dị n'ụwa a iwe. Ọ kpalitere mkpagbu site n'aka ndị Juu ma Chineke chebere chọpochi ahụ na mba dị iche iche nke ụwa kwusiri mkpagbu ahụ mgbe ndị Rom bibiri Jerusalem. Setan adaghị mbà mgbe ndị Juu na-ekpochapughị chọpochi ahụ. Isiakwukwọ na-esonu na-egosi iga n'oké osimiri nke mba dị iche iche, na-achọ ngwá ọrụ ọzọ a ga-eji megide ọgbọ (ndị) ọzọ nke ụka. Ọ bụ Alaeze Ukwu Rom. Isi nke 13 ga-egosi dragon ahụ na-akpọ ndị Rom n'etiti mba dị iche iche ka ọ rụọ ọrụ ọjọọ ya.

Mkpughe13

Anụ ọhia ahụ si n'oké osimiri ahụ pụta

A hōputara Alaeze Ukwu Rom ka ọ buru onye Setan ji kpagbuo Nzukọ-nsọ

Anụ ọhiabụ ndị obodo Rome (ndị eze ukwu) kpagburu ụka. Isi nke 17 ga-ekwu na anụ ọhia ahụ "bụ" mgbe otu eze ukwu na-akpagbu ụka na "abughị" mgbe otu eze ukwu na-emeghi.

Isi asaabụ ugwu asaa nke Rome wuru na kwa eze asaa (emperors). Lee Mkpughe 17. Anụ ọhia a yiri anụ ọhia atọ, agụ, anụ ọhia bea na ọdum. Nke a na-echetara anyi Daniel 7 ebe anụ ọhia ndị ahụ nọchiri anya alaeze atọ dị n'ụwa nke bu Alaeze Ukwu Rom - Babilon, Media-Persia na Gris. Anụ ọhia nke anọ nke Daniel

7 apụtaghị ebe a na Mkpughe n'ihì na anụ ọhịa nke anọ bụ Alaeze Ukwu Rom. Dị ka ọ dị na Daniel, anụ ọhịa ahụ na-anọchi anya Rom nwere àgwà niile nke ndị ọzọ ma ọ ka njọ (onye obi ọjọọ).

Isi merurụ ahụ bụ onwụ Nero, bụ eze ukwu nke ise. Ọ bụ anụ ọhịa ahụ mgbe ọ kpagburu ọgbakọ (o gburu Pọl onyeozì). Mgbe ọ nwurụ mkpagbu ahụ kwusịrị (anụ ọhịa ahụ abụghị) ma e nwere akụkọ mgbe ochie na Rom na ọ ga-abjaghachi na ndụ. Mgbe Domician chiri ocheeze, ọtụtụ ndị kwuru na ọ bụ Nero tugharịrị. N'usoro nke ọhụ a, anụ ọhịa ahụ tugharịrị n'ihì na ọ kpagburu ọgbakọ ahụ.

Ndị bi n'ụwabụ ndị na-ekweghị ekwe kemgbe ndị na-eso ụzọ Jizọs bi n'eluigwe (v6). Anyị na-aghọta na nzukọ bụ ụlọkwuu nke Chineke, ya bụ, Chineke bi n'etiti ndị ya. Lee Ndị Efesọs 2:6; Ndị Kọlọsi 3:1 ff na Ndị Filipai 3:20 . Cheta na n'akwukwọ a, ndị bi n'eluigwe bụ ndị kwesiri ntụkwasị obi na ndị bi n'ụwa bụ ndị na-ekweghị ekwe.

Anụ ọhịa nke ụwao sitere n'ala kama elu-igwe. Mmalite ya bụ mmadụ na ekweghi ekwe. Ọdidi ya dị ka nwa aturụ (na-enomi Jizọs) na-akwọ ya dị ka okpukpe. Olu ya dị ka dragon kama nwa aturụ na-egosi na ọ bụ okpukpe ụgha (ofufe eze ukwu). Ọ gbasara n'Alaeze Ukwu ahụ ma mgbe Ndị Kraịst juru ikporo eze ukwu isiala, a tara ha ahụ.

Akara na isi. E aka ndị ohu Chineke 144,000 akara n'egedege ihu ha n'isi nke asaa maka nchebe pụọ n'uwe Chineke. E dekwara akara ndị na-eke anụ ọhịa ahụ akara ka e chebe ha pụọ ná mkpagbu anụ ọhịa ahụ. Ọ kpagburu ndị na-enweghị akara. Na akụkọ ihe mere eme, Rome guzobere òtù (dị ka òtù ndị ọrụ) jì chikwaa ndụ ndị mmadụ na ndị juru ife eze ukwu ahụ tufuru ikike obodo na ikike azumahia.

Nomba ahụ 666 na-achọputa anụ ọhịa ahụ. Ọtụtụ agbaliwo atumatụ onuogugu nke ikọ ukpuru na mkpuredemede ọ bụla nke mkpuru akwukwọ (dị ka na onuogu Rome) ma na-agbakwunye ukpuru niile nke otu aha ga-abia na 666. Nsonaazu achoputala Nero, Pope Pope, Napoleon, Ronald Reagan, wdg. Gụọ nke ọma: Ihe odide ahụ na-ekwu na 666 bụ onu ogugu umu nwoke, onu ogugu nke na-anochi anya mmadụ. Dị ka asaa na-anochi anya izu oke (chi di nsọ), isii pere mpe karịa nke zuru oke (mmadụ). Atọ sixes na-ekwusi ike na ọ bụ naanị nwoke. Ozi ahụ bụ: Anụ ọhịa ahụ nke ga-eme ka ụjọ jide ọgbakọ ahụ, a gaghị atụ egwu ya. Ọ bụ naanị nwoke.

Isi nke 12 gwusiri na Setan were iwe na nkụda mmụọ n'ihì na o nweghị ibibi Jizọs. Ugwu a, ọ choro ibibi chọchị na ime nke a ọ choro ngwá ọrụ mkpagbu. Ọ horo Rome - obi ọjọọ, mpako na ihe ọjọọ. Setan nyere ndị Rom ikike ichi mba dị iche iche ma mee ka ndị bi n'ụwa na-eke Rom ofufe. Otú a ka nnukwu mkpagbu nke Eze Ukwu Rom bụ Domitian malitere. A ga-eme ya kpamkpam, ekele Chineke.

Mkpughe 14 & 15

Olu anọ na-ekwuputa ihe si na esemokwu ahụ pụta

Abụ ọhụrụ- putara ngosiputa ọhụrụ nke idi mma Chineke (Aisaja 42:9 ff). Naanị ndị a zoputara na Jizọs nwere ike ibụ abụ a. Naanị ha na-enweta idi mma niile nke Chineke.

Olu anọ- bụ isi akụkọ anọ na-ekwupụta ihe ga-esi na esemokwu dị n'etiti Rome na ụka pụta. Ha bụ 1) ikpe ziri ezi nke Chineke na-emeri! 2) Babilon dara! 3) Ekpere ndị na-eefe eze ukwu ikpe! 4) Ndị Kraịst na-anwụ n'agha na-agọzi!

Owuwe ihe ubi ọka wit- bụ nzọpụta nke ndị kwesiri ntụkwasị obi (Lee Matiu 3:12, 20 na Emos 9:9, 10).

Owuwe ihe ubi nke mkpuru vainbu ikpe nke ndị na-adighi asopuru Chineke na ogo a.

Achoputala ihe nkedo agwa na esemokwu a. N'otu akukụ ka nwa aturu ahụ (dị nwayogo na nke di nwayogo) no, ya na otu narị puku na puku iri anọ na puku anọ na-amaghị nwoke na-eji ubo akwara na-abu abu otuto. N'akukụ nke ozo bu dragon ahụ (onye obi tara mmiri, di ike ma di ike) ya na anu ohia ahụ sitere n'oke osimiri, onye amuma ugha (anu ohia ahụ si n'ụwa), na eze iri na ndi agha ha na oké igwè mmadu, ndi niile akara nke anu ohia ahụ. Oge awa agha eruwo. Ma onye ga-emeri? Ihe si na ya puta enweghi obi abuo! Ekwuputalarị nsonaazu ya, obulagodi tupu agha (n'ohu a) amalite. Onye iro nke ụka ga-akwu nnukwu ugwo maka mpụ ya mana obuna ndi Kraist nwuru n'agha na-agozị!

Igbe iwe -Oge awa ahụ abjawo imecha ikpe Chineke na Rom.

Oké osimiri ikon'iru oche-eze dika na Nkpughe 4:6 negosi idi nso (nkewa) nke Chineke. N'ime Testament Ochie, ndi nchu-aja ga-agafe n'akukụ oke osimiri ọla tupu ha abanye n'ebe nsọ. Oké osimiri agwakotara ya na oku na-egosi ndi na-emeri n'akukụ ocheeze ka a na-asachapu site na nhujanya. Lee Ndi Filipai 3:10 ff.

Anwuru-oku juru ebe nsọ ahu. Lee Opupu 40:34 ; 1 Ndi Eze 8:10, 11 na 2 Ihe E Mere 5:13, 14. Anwuru oku na-egosi na Chineke no n'oru Onyeikpe na onye o bua kwesiri ikwusi ihe niile, gbachie nkiti na-eche nche. Oge eruwo ka awukwasị ndi a na-adighi asopuru Chineke onuma Chineke.

Mkpughe 16

Iko asaa nke iwe

Igbe asaabu ihe yiri opi asaa ahụ ma e wezuga ugbo a, ikpe bu mkpokota na-adighi ele mmadu anya n'ihu. Ebumnuche ugbo a abughi ikpoku ncheghari kama ibibi kparamkparam.

UWA

1. Onya jogburu onwe ya na-aso oyi na-ata ndi ajo mmadu ahuhu.
2. Oké osimiri na-agho obara, na-egbundu oké osimiri niile.
3. Mmiri di ocha na-agho obara.
4. Anwụ na-ata mmadu n'oku.
5. Ochichiri na-ata ndi mmadu ahuhu.
6. Ndi eze si n'owuwa anyanwu na-esi n'ofe osimiri Yufretis wakpo.
7. Mkpota na egbe eluigwe na amuma; oké ala-oma-jijiji, na oké akú-miri-igwe nesi n'elu-igwe da.

Opi

1. akú-miri-igwé na oku, nke agwakotara ya na obara, nere ahihia ahu;
2. Oke ugwu na-ere oku na-atughari oke osimiri ka o buru obara, na-emebi azu na ugbo mmiri.
3. Nnukwu kpakpando na-ere oku na-emebi mmiri onu.
4. Anwụ, onwa na kpakpando agbachiela

5. Anwụrụ ọkụ na igurube si n'olulu na-ata ụmụ mmadụ ahụhụ.
6. Nnukwu usuu ndị agha si n'ofe Yufretis wakporo. Osimiri

A na-achọta okwu ihe atụ yiri nke ahụ nke ikpe Chineke na Zefanja 1:2-4; Jeremaia 5:23 ff na Aizaya 13:10-13, 17-22 .

- **Ndi-eze nke ọwuwa-anyanwubu** ndi agbaputara.
- **Mmụọ na-adighi ọcha atoghogbuo** mba ka ha ga-aga a agha enweghi olileanya (1 Ndi Eze 22:19–23).

Chineke lie Rom na ndi agha ya. I ga-eche na na-enweghi mmiri na oké osimiri, ọ dighi mmiri na osimiri ma ọ bu isi iyi, ọ dighi ugwu ma ọ bu agwaetiti, ozu kpuchie na etuto, akpukpo anụ ọkụ si anyanwụ, ala ọma jijiji na 100-paund akụ mmiri ozuzo na-adakwasị ha "na-eti mkpu nwanne nna", hapụ. Ma ha na-ekwulu Chineke! O nweghi olileanya dijiri ha. A na-emeputa ụfọdụ n'ime ihe ndi di na okwá. Nkwa nke odida obodo ahụ ga-abu na isi 17 na 18. Agha Amagedon di n'isi nke 19. Mmeri nke dragon ahụ di n'isi nke 20.

Mkpughe 17 & 18

Ẹma ẹfiok Babylon ye mme unam oro

Onye iro nọ na esemokwu a bu Rome - Onye na-akpagbu Ndi Kraist

Akwa akwunaa na-ahụ Rome di ka ike azumahia. Riba ama akara njirimara ya:

1. O na-anodu n'elu ugwu asaa 17:9 .
2. O na-achi uwa n'ubochi Jon 17:18 .
3. O na-akpagbu Ndi Kraist nke ukwu. 17:6 na 18:20, 24 .
4. O bu ya bu ochichi kasi ukwu n'ụwa n'oge Jon. 18:3 , 11 ff, 15-19 .
5. Ndi agha Rome (ndi eze ukwu) na-akwado ya ma na-akwado ya. 17:3, 7 .
6. Ike agha nke ya ka ebibie ya. 17:16, 17 .

Anu ohia ahubu ndi-eze Rom kpagburu uka:

1. Qgostos (27 BC-14 AD)
2. Taibirios (14 AD – 37 AD)
3. Caligula (37 AD – 41 AD)
4. Klodios (41 AD – 54 AD)
5. Nero (54-68 onye kpagburu ogbako)
6. Vespasian (69-79 - eze ukwu mgbe Jon natara ohu).
7. Taitos (79-81 - onye naani foduru, chiri, afọ abuo)
8. Domitian (81-96 - onye malitere mkpagbu di egwu ma buru onye ikpezuru nke ndi Siza).

Anu ohia ahu "bu" na Nero na "bughi" na Vespasian n'echiche na anu ohia ahu "bu" mgbe Rome kpagburu choochi na "bughi" mgbe Rome na-akpagbughi choochi. Ya na Domitian anu ohia ahu putaghachiri site na abyss iji malite mkpagbu ozu.

Mgbe Jon dere, ndi eze ise anwula (Qgostos ruo Nero), otu bu (Vespasia), otu ga-abia (Taitos) wee noro ntakiri oge (afọ abuo). Anu ohia ahu (onye mkpagbu) bu Domitian, eze ukwu nke asato bu onye si n'ezinulo Siza ma a kara aka imeri.

Mpi irinwere ike ịbụ ndị eze nke mba vassal ndị ha na Rom jikọrọ aka. Ma otu eziokwu akụkọ ihe mere eme na-adọrọ mmasị bụ na mgbe Domitian gasịrị, e nwere ndị eze ukwu iri bụ ndị kpagburu ụka. Ihe ndị a niile bụ nke a kara aka imeri.

Ndị eze iri a mgbe Domitian nwụsịrị kpagbukwara chọọchị ahụ:

- 1) Trajan (98-117)
- 2) Hadrain (117-138)
- 3) Antoninus (138-161)
- 4) Marcus Aurelius (161-180)
- 5) Septum Sever (193-211)
- 6) Maximunus (235-238)
- 7) Usoro (249-251)
- 8) Valerian (253-260)
- 9) Diocletian (284-305)
- 10) Osisi (305-311)

A kọwara nwanị akwụna ahụ dị ka Rome, ikike azụmahịa. Ọ dị obi ojọ na ọdịda ya bụ n'ih ike agha Rom. Nnukwu onye iro nke Ndị Kraịst na Mkpughe bụ Rom, ikike obodo na nke azụmahịa. Ozi ahụ bụ na Rome ga-ada.

Babylon Ada—E meriri Rome

Ndị ahịa nke ụwa- Akụkọ nke Alaeze Ukwu Rom na-ele anya ebe a bụ ike azụmahịa. Anyị ahụwo Alaeze Ukwu Rom bụ akụkọ atọ: ike obodo na nke agha (anụ ọhịa ahụ nke si n'óké osimiri), okpukpe ụgha nke ofufe eze ukwu (onye amụma ụgha ma ọ bụ anụ ọhịa) na ike azụmahịa (Babilon, bụ nwanị akwụna na-anụbiga mmanya ókè). Nwanị ahụ bi na okomoko (v7) wee mee ndị ọchunta ego ọgaranya (v3). Ndị ahịa nke ụwa (ndị na-efe eze ukwu ofufe) kwara arịrị mgbe ọ dara n'ih na onye ha na ha na-azụ ahịa nwunahurụ ha (v11-14, 19).

Igba akwụna- Mgbe mmadụ na-ere onwe ya, n'omume, n'anụ ahụ ma ọ bụ n'uzọ ziri ezi naanị maka uru ihe onwunwe ma ọ bụ nchekwa ihe onwunwe, a na-akpọ ya igba akwụna.

Chineke katọrọ obodo kacha ike na nke a na-achọsi ike maka mpụ ya megide ụka. Ọ na-anọgide dị ka ịdọ aka ná ntị nye ndị niile na-eche na ha nwere afọ ojuju. Emegbula ụmụ Chineke ihe ojọ!

Chineke katọrọ obodo a kacha nwee anyañfụ na nke dị ike n'ih mpụ ndị o mere megide Ndị Kraịst. Ọ na-anọgide dị ka ịdọ aka ná ntị maka ndị niile na-eche na ha nwere afọ ojuju. Unu enweghị ike imegbu ụmụ Chineke.

Mkpughe 19

Oriri Agbamakwụkwọ nke Nwa Aturụ na Mmeri Ndị iro

Ụka ga-agọzi ma a ga-ebibi ndị mkpagbu

Anwurụ ọkụ na-ebili ruo mgbe ebighị ebi- otu asụsụ ka e ji mee ihe maka Idom (Aịsaja 34:10) na Sọdọm (Jud 7). Ọ pụtara mmeri kpam kpam n'aka Chineke.

Ala-eze nke Onye-nwe-ayi Chineke-ayi- Chineke na-achị eluigwe na ala mgbe niile. Ọ dībeghị mgbe ọ na-achighị otu ọndụ ozugbo. Ikwu na Chineke na-achị ugbo a pụtara na o mere ihe iji gosi ọchịchị ya. Mgbe

ufọdụ, Chineke na-ahapụ ndị iro Ya ka ha mee ihe. Mgbe agbanyeghi; Ọ na-ebili ime ka omume ha kwusị, anyị na-ekwu na ọ chiri ma ọ bụ na-achị.

oriri agbamakwụkwọ nke Nwa Atụrụ ahụ-Jizọs bụ nwa atụrụ na nzukọ-nsọ bụ nwunye ya ma ọ bụ nwunye ya (Ndi Efesos 5:22–33). Ihe ọ pụtara ebe a bụ ọhụ di ọcha, nsopurụ na obi ụtọ maka ụka.

Yi uwe di ka nwunye- O yiwe onwe-ya uwe n'omume ezi omume ya.

Inyinya ọcha- N'ọhụ a, naanị Jizọs na-agba inyinya ọcha.

Aha ya- pụtara àgwà ya, àgwà ọma Ya na njirimara Ya. Naanị Ya nwere aha na-enweghi onye maara n'ihị na ọ dighi onye ọzọ hà nhata. Aha ya bụ Onye ndumọdụ di ebube, Chineke di ike, Nna ebighi ebi, Onyeisi Udo, Ezi-okwu, Okwu, Eze nke ndi eze na Onyenwenụ nke ndi nwenụ nile (Aịsaja 9:6).

Ọbara n'uwe-Ya Ọ bụ ọbara Ya? Ọbara ndi nwurụ n'ihị okwukwe? Ma ọ bụ ọbara ndi iro?

Mma agha di nkọ- Lee v21. Ọ bụ mma agha a ka e ji gbuo ndi iro. Ndi na-eso ụzọ ya ejighi ngwá agha nke ha alụ ọgụ. Mma-agma nke Jisus meriri ndi iro nile (Ndi Hibru 4:12 na Ndi Efesos 6:17).

Nri Anyasi nke Chukwu- Ọ bụ naanị maka ndi egwuregwu! menu bụ anụ nke ndi iro nwurụ anwụ! A kpọrọ òkù ahụ ọbuna tupu agha ahụ amalite n'ihị na ọ dighi mgbe ọ bula a na-ajụ ajụjụ.

Ọdọ ọkụ- Mgbe mmadụ na-abanye n'ime ọdọ ọkụ (anụ ọhịa ahụ, onye amụma ụgha, dragon ahụ na ndi mmehie) bụ njedebe nke omume ya. Ha apụla egwuregwu ahụ! A túbabeghi dragon ahụ n'ime ọdọ ọkụ ahụ n'ihị na ọ ga-eme ihe ọzọ n'ọhụ a. A ga-akpólite ndi nwurụ anwụ (ma ndi nwurụ n'ime Kraịst ma ndi nwurụ anwụ na-ejere anụ ọhịa ahụ ozi) ma Alaeze Ukwu Rom agaghị ebuli isi ya jọrọ njo ọzọ!

Ọdịda nke Rome bụ ihe na-enye ọhụ nye ndi niile tara ahụhụ n'okpuru aka ya di ike na obi ojọ. Anurị ahụ di ka oriri alụmdi na nwunye ebe nwunye ọ huru n'anya na-anabata. N'aka nke ọzọ, ndi ahụ kpagburu ọgbakọ ahụ nwetara nanị mmeri di egwu na mmechuihu zuru oke. Kama ikpọ ha òkù ibia oriri agbamakwụkwọ di ka ndi nsọ, ndi iro ọgbakọ ahụ e meriri emeriri ga-eripia nnunụ ndi a kpọrọ òkù ibia oriri anụ nwurụ anwụ. Rome (ya bụ, Alaeze Ukwu Rom nke kpagburu Kraịst na chọchị) ka e meriri ya ka ọ ghara ibili ọzọ. Ewezuwo iwe nke Chineke megide ya.

Mkpughe 20

Nari Afọ Iri na Nnukwu Ọcha Ocheeze

E meriri Setan kpam kpam n'iji Rome megide Nzukọ-nsọ

Mmụọ ozi si n'eluigwe— Jón nọ n'ụwa n'akụkụ a nke ọhụ ahụ.

Inwe igodo nke abyss- Setan, nke e zoro aka na ya di ka kpakpando si n'eluigwe daa, n'isi nke 9 nwere mkpisi ugodi a, ma ugbu a, otu mmụọ ozi sitere n'eluigwe nwere ya nke na-egosi na e meriri Setan."

Dragon ahụ agbụ maka otu nari afọ- Ekwensu bụ kpam kpam na n'ụzọ zuru okè [kpamkpam] meriri na agbụ na-ezo aka na ya na-arụ ọrụ site Rome megide chọchị, (àmà na yinye, olulu na akara mechiri

emechi). Nke a bụ njedebe nke akụkọ ihe mere eme nke Alaeze Ukwu Rom ma ọ bughị maka Setan. A ga-ahapụ ya ka ọ nwaa ọzọ iji mba ndị ọzọ.

N'ihị na 1000 afọ- 1000 afọ anaghị ekwu maka oge ma ọ bụ ọnọdụ nke ihe. Etinyere Setan na ọ bụ kpam kpam mmeri. Etinyere ndị nsọ ọ bụ ngụkọta mmeri. Nọmba 1000 pụtara mkpokọta. Abụ Ọma 50:10 kwuru na Chineke nwe anụ ụlọ n'elu otu puku ugwu. Deuteronomi 7:9 kwuru na Chineke na-emezu nkwa ya ruo otu puku ọgbọ. Abụ Ọma 105:8 na 1 Ihe E Mere 16:15 kwuru na Chineke nyere okwu ya iwu ruo otu puku ọgbọ. Echiche a bụ mkpokọta na ọ bughị obere oge. Rịba ama ụfọdụ echiche ndị ọzọ gbasara 1000 afọ:

1. 1000 afọ bụ dum Christian dispensation (site na mgbe ahụ ruo ọgwụgwụ nke oge). Nsogbu dị na echiche a bụ na ọ na-achọ obere oge nke akụkọ ihe mere eme ụwa mgbe njedebe oge gasiri.
2. 1000 afọ bụ oge niile ruo obere oge tupu ọbịbja nke abụọ nke Kraịst. Nsogbu dị n'echiche a bụ na ọ ga-amachi oge ọchịchị nke Ndị Kraịst na-erughị oge Ndị Kraịst dum.
3. 1000 afọ mgbe mbibi nke Rome mgbe Iso Ụzọ Kraịst tolitere. Nsogbu dị na echiche a bụ na ọ ga-achọ ka a kpolite ndị nwurụ anwụ n'ihị okwukwe ihe dị ka otu puku afọ gara aga.

Setan nọ n'abis ahụ akara akara- Setan adighị oke n'omume, ọ kwusiri!

Setan tụturu nwa oge iji duhie mba dijiche ichie- Nke a abughị oge, kama ọ bụ ozi ebe Chineke na-agwa Ndị Kraịst, si: "Echebe m unu n'oge gara aga, meekwa ya n'ọdinihu, n'ebe ọ bụla, n'oge ọ bụla, imegide onye iro ọ bụla. Nke a bụ nkwa Chineke kwere maka ọdinihu, dij ka ọ dij n'Ezikiel 38 na 39.

Ndị nọ ọdụ n'ocheeze. Ndị na-anọdụ n'ocheeze na-achị. Ha bụ ndị e nyere ikike ikpe ikpe. Kedu ndị ha bụ? Ha na-emerị, Ndị nsọ kwesiri ntụkwasi obi, dij ndụ ma ọ bụ ndị nwurụ anwụ. Jizọs ekwewo nkwa na ndị meriri emerị ga-eso Ya chịa mba dijiche ichie (Mkpughe 2:26f; 3:21; 11:15-18; 18:20). Nke a bụ otu ihe ahụ dij ka Daniel 7:21, 22 .

Mkpuru obi ha gbupuru isi n'ihị Jizọs- Ndị a bụ ndị nwurụ n'ihị okwukwe na mkpagbu. A kpolitere ha n'ọnwụ (ha dij ndụ) soro Kraịst chịa. Were anya nke uche gị hụ ebe a na-alụ ọgụ mgbe agha nke Mkpughe 19 gachara, ebe ala juputara na ozu ndị e gburu egbu. Ndị e gburu bụ Ndị Kraịst nwurụ n'ihị okwukwe ka a na-akpolite n'ọnwụ ma sonye ná ndị nsọ dij ndụ n'ocheeze iji soro Chineke chịa. Ndị e gburu egbu egbughị n'ihị na ozugbo a kpolitere ha ka ha ghara jnwụ anwụ ọzọ. Nke a bụ "mbilite n'ọnwụ mbụ." Rịba ama na ndị a bụ nanị ndị nwurụ n'ihị okwukwe n'agha nke Mkpughe, ọ bughịkwa Ndị Kraịst ahụ nwuroro anwụ n'akụkọ ihe mere eme nile. Nke a abughị mbilite n'ọnwụ nke ga-eme mgbe Jizọs ga-abịa. Nke a bụ naanị ụzọ ihe atụ nke ikwu na ndị nsọ kwesiri ntụkwasi obi nwere mmeri na nchekwa.

Ndị ọzọ nwurụ anwụ- bụ ndị nwurụ n'ohụ na-eje ozi nke anụ ọhịa ahụ na ha na-anogide na-anwụ anwụ maka 1000 afọ (ihe atụ) naanị ka a ga-akpolite na-ebibi ọzọ. Ha bụ ndị na-efunahụ ndụ. Ha bu ndi nwuru anwu, ha gadi kwa ndu ọzọ ka ha buru ndi-efu. Amaokwu nke ise bụ akara aka. Iji nweta nghota, guo v4 mgbe ahụ v5b: ("Ndị Kraịst e gburu n'ihị okwukwe ha biri ndụ ma soro Kraịst chịa otu puku afọ. Nke a bụ mbilite n'ọnwụ mbụ.") Na ndị iro Jizọs nwurụ n'otu puku afọ pụtara nno na e meriri ha kpam kpam n'agha ha na-ebuso Kraịst na chọchị ahụ. Ọ naghị ezo aka na oge nkịtị.

Mbilite n'ọnwụ mbụ- Nke a bụ mbilite n'ọnwụ nke ndị nwurụ n'ihị okwukwe maka Jizọs. A kpọrọ ya "nke mbụ" n'ihị na Jọn ga-ahụ mbilite n'ọnwụ nke abụọ. Ma ndị ohu Chineke ma ndị ohu anụ ọhịa ahụ nwurụ n'ọnwụ mbụ, ma naanị ndị ezi omume bụ ná mbilite n'ọnwụ mbụ. Mbilite n'ọnwụ nke mbụ bụ ndụ na ichijisi ma mbilite n'ọnwụ nke abụọ bụ ọnwụ nke abụọ. Ozi ahụ bụ na ndị nwurụ anwụ n'ime Kraịst na-ekere òkè na mmeri ahụ n'ezie dij ka ndị ohu Chineke dij ndụ na-eme.

Ndị nchụjà nke Chineke...na-achị 1000 afọ - nke a anaghị ekwu banyere ogologo oge Jizọs na-achị ma ogologo oge ndị nsọ ga-achị. Isi ihe ebe a abụghị oge kama mmeri na ngọzi zuru oke. Ihe ha nwere tupu ha anwụọ (alaeze ndị nchụjà), gara n'ihu mgbe ha nwụsiri. Na ndụ na n'ọnwụ, ndị ohu Chineke na-emerị.

Setan na-atọpụ ma na-eduhie mba dị iche iche (ọzọ)— Setan ga-anọgide na-arụ ọrụ n'ụwa ibibi okwukwe nke ndị ohu Chineke.

Gọg na Megọg- Ha bụ onye ọ bụla ma ọ dịghị onye karịsịa dij nnọọ ka e ji mee ihe na Ezikiel 38, 39. Ozi ahụ bụ nke a n'ebe abụọ ahụ: Chineke na-agwa ndị Ya, sị: "Echebewo m unu ma mee ka unu merie n'ogba aghara a dij ugbo a, m ga-emekwa ya ọzọ mgbe ọ bụla unu chọrọ ya." Ihe e mesiri ike bụ nha nke onye iro ọhụrụ a n'ọdịnihu (ihe ọ bụla) na ịdị mfe nke Chineke ga-eji merie ha. Ndị Kraịst, echegbula onwe gị maka ọchịchọ na ikike Chineke ichebe gị pụọ n'aka ndị iro ọ bụla, ugbo a ma ọ bụ n'ọdịnihu! A ndetu banyere tupu puku afọ cheputara: All mgbalị ike a nnukwu ndị agha nke Chineke-akpọ asi na a ụwa ebe Setan adighi eme ihe na naanj ndị ohu Chineke na-ebi ndụ ga-ada ada (karịsịa ma ọ bụrụ na i kwere na-agaghị ekwe omume nke ndapụ n'ezị ofufe).

Ekwensu tūbara n'ime ọdọ ọkụ ahụ- Ọkụ na-anọchi anya mmeri zuru oke. Ọ dịghị onye na-alọta mgbe a tūbara ya n'ime ọdọ ọkụ ahụ. Nke a abụghị ntaramahụhụ ebighi ebi kama mmeri nke ndị Chineke na imeri ndị iro Chineke.

Nnukwu ocheeze ọcha- abụghị ụbọchị ikpe nkịtị nke mmadụ niile ga-aputariji otu ụbọchị. Nke a dij ka Daniel 7:9-12 ebe a na-ekpe Rom (alaeze nke anọ) ikpe.

Mbilite n'ọnwụ nke abụọ-Akpọtewo ndị na-efe anụ ọhịa ahụ. Ndị ohu Chineke abụghị n'ihia na a zūlitere ha na narị afọ gara aga (n'ọhụ).

N'ọhụ a ekwensu na-agbụ 1000 afọ na-egosi otu e kpmkpam meriri ya agha megide chọchị iji Rome. A tōhapurū ya ntakiri oge n'ihia na mgbe Rome gachara, a ga-enwe mbọ ndị ọzọ na ha ga-ezute otu akara aka. A na-egosi mmeri site n'ọhụ nke ndị nsọ (ndị dij ndụ na ndị a kpọtewo) na-achị ma na-ekpe ikpe na mmeri zuru oke. Isi nke a na-ekwu zuru ezu mmeri nke chọchị na zuru ezu mmeri maka Setan na chọchị na-akpagbu Alaeze Ukwu Rom.

Isiakwukwọ a kwuru:

mmeri zuru oke nke ụka

- N'ime mkpagbu ndị Rom kpagburu ụfọdụ Ndị Kraịst nwurū.
- Ha na-anọdụ n'ocheeze na-ekpe ikpe maka 1000 afọ
- Ndị nwurū n'ihia okwukwe ka e mere ka ha na Kraịst chịa otu narị afọ

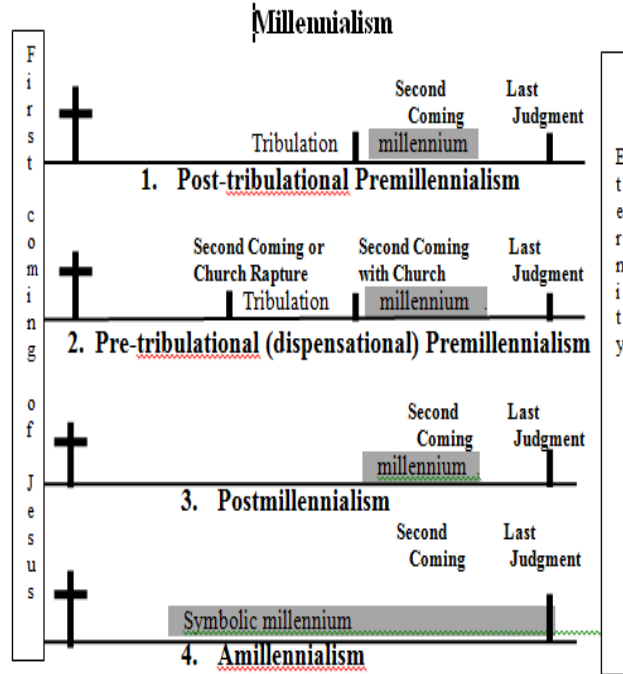
mmeri zuru oke maka Setan

- E meriri Setan ná mgbalị ya iji Alaeze Ukwu Rom bibie chọchị ahụ
- Rome na-aga n'okpuru wee pụọ
- Mgbalị Setan ji mba ndị ọzọ mee n'ọdịnihu ga-akụ afọ n'ala
- Ebibielala Setan

ụka na-akpagbu Alaeze Ukwu Rom.

- N'ọhù ahụ nke agha nke di n'etiti ezi ihe na ihe ọjọ, egburu ndi nile nēfè anu-ọhia ahụ
- Ndị a na-anọgide na-anwụ anwụ maka 1000 afọ

- c. Mgbe afọ 1000 gachara ndị ohu anụ ọhịa ahụ nwurụ anwụ na-akpọlite, naanị ka a ga-ekpe ikpe ma bibie n'ime ọdọ ọkụ ahụ.

en.wikipedia.org/wiki/Postmillennialism

Okwu a bụ "Millennium" anaghị eme na ntugharị asụsụ bekee. O sitere na okwu Latin nke pụtara otu puku afọ. Nkọwa dị iche iche bụ:

Premillennialists were were na e guzobeghị ala-eze Kraịst na ọbịbịa ya nke ugboro abụọ na anụ arụ ya n'ụwa ga-ebu ụzọ guzobe ya, ma emesịa ọ ga-achị otu puku afọ tutu ọgwụgwụ nke akụkọ ntolite.

Ndị na-eme mgbankwe were na Israel dị iche na Nzuko-nsọ, na Chineke ga-eguzobe otu puku afọ n'izrel ebe Kraịst, na nloghachi ya, ga-achị ụwa site na Jerusalem otu puku afọ.

Postmillennialists were na e hiwere ala-eze Kraịst ka ọbịbịa nke ọbịbịa mbụ ya, na narị afọ iri ga-abụ oge ọla edo nke ala-eze na-adịru nso na njedebe nke akụkọ ntolite na mgbe nke ahụ gasịrị Kraịst ga-abia nke ugboro abụọ na njedebe nke akụkọ ntolite.

Ndị na-eme ihe nkiri anabatala nke ọ bụla n'ime echiche ndị a, mana n'ihu ihe dị iche iche. Ụfọdụ n'ime ha kweere na ọ dighị ihe fọrọ nke nta ka ọ bụrụ otu puku afọ na-anọchi anya ya, kama ọ bụ nanị izu ezu nke mmeri Kraịst na ndị senti ya meriri Setan na ndị ozi ya nile.

ejikọtawokwa mmegharị mmekọrịta ọha na eze na ndorọ ndorọ ọchịchị ndị ọzọ dị iche iche, ma okpukpe ma nke ụwa, na ihe atụ nke puku afọ.

Onye iro mbụ doro anya nke premillennialism metụtara Iso Ụzọ Kraịst bụ Marcion (AD 85-160). Marcion megidere iji Agba Ochie na ọtụtụ akwụkwọ nke Agba Ọhụrụ ndị Pọl onyeozu na-edeghị. Ọ bụ nnukwu onye juru okwukwe mbụ nke mebiri nke ukwu n'okwukwe nke ụka mbụ n'ihapụ ozizi nke nloghachi nke onwe

nke Kraist di nso. Marcion ekweghi na a n'ezie incarnation, na N'ihu ya, o dighi ebe ezi uche di na ya usoro maka a n'ezie nke abuo obibia. O turu anya na ihe ka otutu n'umu mmadu ga-efunahu ha. O gorogoro na agba ochie na iwu ya. Ndi ozu na-akwado otu puku afu tupu oge Nicea bu Irenaeus, Justin, Theophilus, Tertullian, na Hippolytus nke Rom. en.wikipedia.org/wiki/Premillennialism

Mkpughe 21

Jerusalem Oheru si n'eluigwe ridata

Uka Kwesiri Ntukwasiri Obi Na-emeri

eluigwe oheru na uwa oheru -Onodu Ndi Kraist "dikwa oheru" ugbo a. Na 20:11 anyi heru eluigwe na uwa ka ha na-agbapu n'ihu Chineke. Nke a bu nkwa apocalyptic nke mwakpo Chineke wakporo uwa nke ndi ajo omume. Guo Aizaya 13:6-22; 2 Pita 2:5; 3:6; Aizaya 34:1-17; Nehum 1:1-5 na Zefanaya 1:2f. Asusu nke ikpe Chineke n'isi mba bu ikwatu uwa nke mba ahụ. Asusu nke ngozi na mba mgbe ahụ bu ihe di iche. O na-eme ihe niile ka ha di oheru. O na-enye ha eluigwe oheru na uwa oheru ka ndi ya biri, eluigwe oheru na uwa oheru bu onodu, gburugburu ma o bu onodu oheru. Guo Aisaia 65:1ff ma hu na elu-igwe oheru na uwa oheru maka Jerusalem bu onu na onu.

Oké osimiri adikwaghi- uwa ndi Rom dum (nke anu ohia ahụ siri na ya putu) agaala.

Obodo nsọ, Jerusalem Oheru- Uka, nwunye nke Nwa Aturu ahụ.

Na-esi n'eluigwe na-aridata-Malite nzuko ahụ bu nke eluigwe na nke Chukwu. Anu ohia ndi si n'awa putu kwusiri ike na ha sitere n'aka mmadu. Lee Mkpughe 13 na Daniel 7.

Nwanyị a na-alu oheru choo ya mma- O bughị unyi, obara stained na tie ihe kama o di ocha, akaghi ocha na onu.

Hichapu anya mmiri o bula- Nsoogu nke uka gara aga (na ozugbo) agabigala. Tulee Aizaya. 14:3; 30:19; 35:9 na 25:8 .

Onwu agaghi adi ozu- Rome agaghi eme ka ndi ozu n'ihu okwukwe.

Nwunye nke Kraist- Nke a bu nkwa ihe atu nke uka, di ugbo a, kwesiri ntukwasiri obi na onye mmeri. Nke a abughi eluigwe kama nzuko nke siri n'elu-igwe ridata (si Chineke). O na-enwu na ebube nke eluigwe.

Mgbidi- A na-echekwa ya, nchekwa na nchekwa.

Ntala iri na abuo- Nzuko-nsu wuru n'elu ntala nke ndiozi iri na abuo ahụ. Ndi Efesus 2:20 (nke a na-ewukwasiri ogbako ahụ n'ihe ha kuziri).

Tulee obodo ahụ- imesi idi nsu na ebube ya ike (lee Ezekiel 42:20). Nke a bu cube (square anu) di ka ulu nsu ndi Juu bu cube. Nke a bu obodo Chineke bi, o bughiri Babilon ebe mmehie bi. A gwara Ezekiel ka o tuu ulu nsu ahụ (43:10-12) "ka ulu Izrel wee mee ka ihere ajo omume ha mee ka a mara udi ulu ahụ... ka ha wee debe odidi ya na ukpuru ya niile." Ntule ahụ na-ekwu maka idi nsu. Ogo ya na-ekwu "otuto na nchekwa" kwa, 1500 kilomita elu, obosara na sara mbara.

Mgbidi jasper... - Ụka dị oké ọnụ ahịa.

Enweghị ụlọ nsọ- Ụka bụ ụlọ nsọ nke Chineke.

Ọ dighị mkpa anyanwụ- ìhè ime mmụọ.

Mba dị iche iche na-eje ije n'ìhè yaỌ bụrụ na nke a bụ mgbe ebighị ebi, oleezi otú mba dị iche iche si abịa? Ndi niile a na-azọpụtabeghị n'ọhụụ a gara n'ọdọ ọkụ ahụ. Nzuko-nsọ bu onye nēnye ìhè, n'okwu-ugha-ya, olile-anya nke mba di iche iche, nzuko ahu nke eledara anya na-etisa, nānọdu ala n'elu ugwu.

Gates anaghị emechi- Nke a bụ nchekwa, ọ dighị abali ebe a ga-emechi ọnụ ụzọ ámá ka egbochie ndi na-awakpo.

Ọ dighị ihe na-adighị ọcha- Naanị ndi e kwere ka ha bata n'ogbakọ bụ ndi nsọ (ndi e ji ọbara Jizọs mee ka ha di ọcha).

Nke a bụ foto nke ụka mmeri na akụkọ ntolite, ọ bughị ebighi ebi (ọ bụ ezie na eziokwu ebe a ga-aga n'ihu ruo mgbe ebighi ebi, ọ bụ naanị ihe doro anya). Ọ bughị chọọchị di n'eluigwe. Ọ ka na-enwu n'etiti mba di iche iche, na-emekwa ka ìhè dirị ndi na-eje ije n'ọchichirj. Ụka kwesirj ntụkwasị obi na-enwe mmeri, di ebube, nwee ntụkwasị obi, nwee ọnụ, di ọcha na onye na-ekwusa ozi ọma. Nke a na-akọwa ụka kwesirj ntụkwasị obi n'oge ọ bụla.

Mkpughe 22

Idọ aka ná ntị na òkù

Osimiri mmiri nke ndụ- Na Jón 4, Jizọs ji ọnụ ọgụgụ a mee ihe maka ngozi niile, nke na-eruba ụmụ Chineke. Na Jón 7:37-39, Jizọs ji ihe atụ ahụ na-ezo aka na Mmụọ Nsọ. O doro anya na akwụkwọ nsọ na Ndi Kraịst na-eketa mmiri nke ndụ ugbua. Anyi ekwesighi ichere ruo mgbe ebighi ebi inu ya. Hụ na Ezikiel 47:1–12 na nke a bụ ihe atụ nke ngozi nke Chineke debere maka ndi ezi-omume, nke na-esi n'aka Chineke na-esi n'aka ndi ezi-omume na-asọba n'ebe ndi tara akpụ na ndi nwurụ anwụ nke ụwa.

Ocheeze nke Chineke na Nwa Aturụ ahụ- N'ebe a ka ejikọtara ebere na ikike nke Chineke. Ọ bụrụ na ọ bụ mgbe ebighi ebi, ọ ga-abụ mgbe Nwa-aturụ ahụ nyeghachiworo ocheeze ahụ nyeghachi Chineke (1 Ndi-Kọ 15:24 ff).

Akwụkwọ nke osisi- Onyinye nke ụka na-enye mba ndi na-eweta ọgwụgwọ mmụọ ka a na-akpọ ozi ọma. Ndi ụka kwesirj ntụkwasị obi, ndi mmeri, ndi di ebube, ndi a gọziri agozi na-ezisa ozi ọma. Ka anyi bụrụ ụka taa! Lee ihu Ya - nso nso nke udo n'etiti Chineke na nzuko-nsọ Ya

Na-achị ruo mgbe ebighi ebi- Mkpughe 5:10 kwuru na alaeze ndi nchụàjà a na-achị n'ụwa. Di ndi ma ọ bụ nwụọ, ndi nsọ na-achị.

Akàrà-kwa-la okwu nile nke amuma a- A gwara Daniel ka ọ mechie ọhụụ ya n'ihì na oge mmezu di anya (ihe di ka afọ 400 - Daniel 8: 26). Agaghị emechi ọhụụ a n'ihì na oge mmezu di nso.

Ka ndi ajo omume mee ajo omume- Nke a abughị agba ndi mmadụ ume ime ihe ọjọọ kama na-ekwu na ndi mmadụ na-eme ihe kwekọrọ n'àgwà.

Right to osisi nke ndụ- Osisì nke ndi di n'ime obodo na naanị ndi kwesirj ntụkwasị obi bi n'ebe ahụ. Ikike bụ ihe ùgwù e nyere ndi nke Jizọs ma a pụrụ inara ikike ahụ n'aka Onye Kraịst ọ bụla. Nke a na-adighi na-

ekwu okwu banyere mgbe ebighi ebi na ozizi "ozugbo a zoputa mgbe niile" abughi Akwukwo Nso. Mkpughe 2:10 kwere ndi kwesiri ntukwasi obi ruo onwu okpueze nke ndu. Jizos kwere onye meriri emeriri nkwana, si: "Agaghi m ehichapu aha ya n'akwukwo nke ndu" (Mkpughe 3:5). O na-ekwu na a ga-ehichapu aha ha n'akwukwo nke ndu ndi ahụ dapuru.

Agbakwunyere orja otiti-Olee otu ndi mebiworo akwukwo a si n'ubochi e dere ya ga-esi metuta ihe otiti ndi e dere n'akwukwo a? Enwere naani ohere ato:

- 1) A ga-akpolite ndi niile nwuru anwu bu ndi na-emeghari ihe n'onwu ka ha nwee ike idi ndu gabiga oge mmpagbu ahụ mgbe ihe otiti ahụ ga-emezu.
- 2) Ndi niile nwuru anwu na-emeghari ahụ ga-ata ahuhu otu ihe otiti ndi a mgbe ha no na ebighi ebi (nke a chorọ agha nuklia n'ụwa, mbilite n'onwu nke ndi agha China Red, igurube mutant, oke osimiri na osimiri ghorọ obara, mbilite n'onwu nke Gog na Megog, wdg.
- 3) Ndi na-emeghari ihe agaghi ewere ihe otiti ndi e dere n'akwukwo a. (Nke a na-achọ ka ihe otiti ndi ahụ buru ngosiputa ihe atụ nke ikpe Chineke n'ahụ ndi ajo omume ma o bughị ya, iyi egwu Ya bu nke na-abaghi uru).

NKWUO NKE AKWUKWO

"Ihe di mkpa nke akwukwo ahụ bu nkasi obi na mmesi obi ike nke mmeri ikpeazu. N'uzo puru iche, akwukwo ahụ kwuru banyere oké ifufe na-abia ma di egwu. Anyi huru na obi nke eluigwe na ala bu ocheeze eluigwe! Chineke na Nwa Aturu ahụ na-achi - o bughị Itali. Anyi huru akara na-ekpughe, opi na-adọ aka ná ntị na okwa na-ata ahuhu n'uzo zuru ezu na nke zuru oke. Anyi huru na-abia ndi senti n'elu ụwa furly. Iberibe, wakpoo; oké osimiri wusara obara ya di ka ihe ndi na-azu ahia ya mebiri na ndi agha ya na-emeri mgbe a na-ebuso chi ya ahuhu mgbe oha mmadu na-agba oso na-adighi mma nke Chineke n'ime ozara, ma huru na ha na-azu mgbe Ekwensu na-adighi ike n'ụwa na n'eluigwe Anyi huru Rome n'okpuru obara na oku na anwuru oku na-ahụ ya niile apocalyptic puta ihè si na obodo mmpagbu oké osimiri na-agbagọ okpukpe, ụwa anu ohia broils nke oké osimiri anu ohia na-na-na-ere ahia na-ere oku n'aka (H). Oku Nero o dighi mgbe - ebighi ebi na juputara na anyi huru na njedee nke Rome na-ese onyinyo na agha nke Amagedon na-anu Agwo na nzocha nke otu puku afo, mgbe ndi nso, di ndu na ndi nwuru anwu, no odu n'ocheeze na Onyenwe ha! site na "obere oge" ekwensu, na ihe niile na-agbali na-aga n'ihu, n'oge o bu na n'ebe o bu, anyi huru na foto nke Church nke Chineke di ebube na-asopuru na ya aha na odidi ya;

(Site na MKPUGHE nke Jim McGuigan, Nleba anya n'usoro nke Akwukwo Nso, Ihe enyemaka Akwukwo Nso Mba Nile, Lubbock, Texas, 1976.)

Nkwa nke Nkpughe nke Na-ekwekoghi Nti

Nke Randolph Dunn dere

Isi nke 1

ndabere na MkpugheJon Onyeozi

Domitian kweere n'ihe ama amuma ma kwusie ike ikpo onwe ya chi. N'ihe di ka AD 86, e wuru ulo nso Domitian n'Efesos. Mmegide John megide ofufe eze ukwu, tukwasị n'ikwusa ozi oma nke Kraist o ngidere na-ekwusa, ruru Domitian n'ikpeazu ma kpalie ya ime ihe. N'afọ 94 OA, a chupuru Jon Onye-ozi merela agadi n'agwaetiti Patmos.

(drivethruhistoryadventures.com/john-exiled-to-patmos)

E mesiri tɔhapu Jon onyeozu, ikekwe n'ihu ime agadi, o laghachiri n'ebe bu Turkey ugbo a. O nwuru di ka agadi nwoke mgbe AD 98 gasiri. (gotquestions.org/apostle-John-die.html)

Mu na Eusebius na ndi ozo, anyi kwesiri idowe nchupu nke Onye-ozu na Patmos n'oge ochichi nke Emperor Domitian (81-96). Mgbe Domitian nwusiri, Onyeozu laghachiri n'Efesos n'oge ochichi Trajan, na n'Efesos o nwuru n'ihu di ka AD 100 n'oge di ukwu. (Akuko Uka III.13.1) (puritanboard.com/threads/apostle-john-polycarp-and-patmos.79254/)

Jisus Onye Nazaret

Jizos, di ka akwara n'ime Testament Ohuru, o yikari ka a kpodere ya n'obe na AD Friday April 3, 33. Nnyocha ohuru e mere, bu nke a koru n'akwukwo akuko bu "International Geology Review," lekwasiri anya n'oru ala oma jijiji n'Oké Osimiri Nwuru Anwuru, nke di kilomita 13 site na Jerusalem. Matiu 27, kwuru na ala oma jijiji dabara na nkpodere n'obe, si: "Mgbe Jisus tikwara mkpu ozo n'oke olu, o nyefere mmuo ya, n'otu oge ahuru, akwa mgbochi nke ulo nsu ahuru gbawara aburu site n'elu ruo n'ala, ala wee maa jijiji, nkume ndi ahuru gbawara, ili ndi ahuru meghekwaru." (livescience.com/20605-jesus-crucifixion.html)

Sol nke Tasos - Pol

"Mgbe ha no na-atu ya nkume, Stivin kpere ekpere, si, 'Onyenwe anyi Jizos, nara mmuo m.' O we da n'ala n'ikperu-ya abua, tie nkpu, si, Onye-nwe-ayi, echela nmehie a megide ha. Ma mbe o kwusiri nka, o dara n'ura, (o nwua).

"N'ubochi ahuru, oké mkpagbu dakwasiri ogbako di na Jeruselem, ndi niile wee gbasasia na Judia na Sameria ma e wezuga ndiozi, ndi ikom na-asopuru Chineke liekwara Stivin ma ruo ujú nke ukwu n'ihu ya, ma Sol malitere ibibi ogbako ahuru. (Oru 7:59-8:3)

A maghi kpomkwem nkowa nke onwu St. Pol, ma odinala na-ekwu na e gbupuru ya isi na Rom wee si otu ahuru nwuru di ka onye nwuru n'ihu okwukwe ya. Ma eleghi anya, onwu ya bu akuku nke ogbugbu e gburu Ndi Kraist nke eze ukwu Rom bu Nero nyere iwu mgbe oké oku ahuru di n'obodo ahuru na 64 AD (britannica.com/biography/Saint-Paul-the-Apostle)

Nero (54–68)

Site na igbu ochu nke eze ukwu Gaius (Caligula), na AD 41 Klodios ghoro eze ukwu (41-54). Ebe o bu na ndi Juu no na-akpaghasi nsogbu nke Krestos, o [Kladios] chupuru ha na Rom. Otú ahuru ka onye Rom na-akọ akuko ihe mere eme bu Suetonius dere banyere ihe ndi mere na Rom n'ihu di ka afu 52 O.A.. "Krestos" nwere ike ibu ogwu di n'akuku ndoro ndoro ochichi Rom na-achosi ike ikpochapu ya na ndi otu ya. Ma o bu "Krestos" puru ibu otu ndi ochichi na-amaghi ihe si kpo aha ahuru Kraist bu nke ndi Juu ruru uka banyere ya. Amaghi arumu ka di otu ahuru n'etiti ndi Juu na Ndi Kraist; omumaatu, n'Efesos. (Oru 19)

O yikari ka Klodios bu eze ukwu mbu kpagburu Ndi Kraist (ndi e weere di ka otu ndi Juu) n'amaghi ama—n'ihu na, o yiri ka o na-akpaghasi udo ahuru. Agrippina ahuru kpara nkata ahuru, jisiri ike mee ka di ya, bu Klodios, kwenye nwa ya nwoke bu Nero ma debe ya uzu n'ihu nwa Klodios, onye mbu n'ocheeze. Nchegbu nne enweghi afu ojuju, o wee gbuo Klodios, Nero wee chia uwa mgbe o di afu 17, na-achi malite na AD 54 ruo AD 68 mgbe ndi Senate mara ya ikpe onwu maka igba ochichi mgba okpuru.

Nero, bú nwoke anya na-acha anụnyụ anụnyụ na-acha anụnyụ anụnyụ, oké olu, afọ gbapụtagoro agbapụta, na ụkwú gbawara agbawa, bú eze ukwu obi tara mmiri, bụrụkwa onye obi tara mmiri, nwoke ihe ụto na-achị nke ji ọchịchọ na ụjọ chịa ụwa. O mechara gbuo nne ya n'ihu igba ọchịchị mgba okpuru na gbupụ nwunye ya Octavia isi maka ikwa iko. O wee gosi isi Octavia maka nne ya ukwu, Poppaea, bú onye mgbe afọ ole na ole gachara, ọ gbagburu mgbe ọ dị ime.

N'abalị nke Julai 18, AD 64, ọkụ gbara n'ebe ndị ahịa nke obodo Rome. N'ibụ nke ifufe okpomokụ na-amanye, ọkụ ahụ gbasaa ngwa ngwa n'okirikiri nkụ, osisi nke Obodo Imperial. N'oge na-adighi anya ọkụ ahụ malitere ndụ nke ya na-eripia ndị niile nọ n'ụzọ ya ụbọchị isii na abalị asaa. Mgbe ọgba aghara ahụ mesiri gbapụ, ọ hapụrụ pasenti iri asaa nke obodo ahụ n'ikpo mkpọmkpọ ebe.

N'oge na-adighi anya, asiri bilitere na-ebo Eze Ukwu Nero ebubo na ọ nyere iwu ka a gbaa ọkụ n'obodo ahụ ma guzo n'elu ugwu nke Palatine na-akpọ ụbọ ya ka ọkụ na-eripia ụwa gbara ya gburugburu.

Ekwuputabeghi asiri ndi a. N'ezie, Nero si n'obi ya di n'Antium (Anzio) gbaga Rom ma gbaa osọ n'obodo ahụ n'abalị ahụ dum n'enweghi ndi nche ya na-eduzi mgbalị iji kwusi ọkụ ahụ. Mana asiri ahụ gara n'ihu, Eze ukwu wee chọọ mkpi. Ọ chọtara ya n'ime Ndi Kraist, n'oge ahụ, otu okpukpe na-edochaghi anya nke nwere obere ndi na-eso ya n'obodo ahụ. Iji mee ka obi dajuro oha mmadu, Nero n'uzo nkiti mere ka ndi o metutara nye odum nri n'oge nnukwu ihe nkiri a na-eme n'ebe a na-eme ihe nkiri nke obodo ahụ.

Site na ntụ nke ọkụ bilitere Rome di egwu kari. Obodo ejiri mabul na nkume mee nke nwere okporo ama sara mbara, ebe ndi na-agafe agafe na nnukwu mmiri iji kwusi ọkụ ọ bula n'odinihu. A na-eji irighiri ihe ndi di n'okụ mejuo ebe apiti ndi iba na-akpa bu ndi kpagburu obodo ahụ kemgbe otutu ọgbọ.

Okọ akukọ ihe mere eme Tacitus dere, si:

"Ugbu a malitere ọkụ kachasi egwu na nke na-ebibi ihe nke Rom nweturula. Ọ malitere na Circus, bú ebe ọ di n'akukụ ugwu Palatine na Caelian. N'igbasa n'ulo ahia ndi na-ere ihe ndi na-ere ọkụ na ifufe na-ekpo ọkụ, ọkụ ahụ na-eto ngwa ngwa ma kpochapụ ogologo nke Circus ahụ. wee zaa n'ike n'elu ugwu - ma ọ laghachiri na-emebi ala ala ọzọ.

"Umụ nwanyi na-atu ụjọ, ndi inyom na-eti mkpu, ndi agadi na ndi na-eto eto na-enweghi enyemaka, ndi na-eche maka nchekwa onwe ha, ndi mmadu na-akwado ndi na-abaghi uru ma ọ bú na-echere ha, ndi na-agba osọ na ndi na-egbu oge - niile mere ka ọgba aghara ahụ dikwuo elu.

N'ikpeazu, n'amaghi ebe ma ọ bú ihe ha ga-agbapụ, ha na-ejuputa n'okporo ụzọ obodo, ma ọ bú dinara n'ohia. Ufodu ndi funahuru ihe niile - obuna nri ha maka ubochi ahụ - gaara agbanari, ma horo inwu. Otú ahụ ka ndi ọzọ na-anaputaghi ndi ha huru n'anya mere. Ma eleghi anya, e nyere ha iwu ma ọ bukwanu na ha chorọ ikwakoro ihe n'enweghi ihe ọ bula.

"Nero nọ na Antium, ọ laghachiri n'obodo ahụ naanị mgbe ọkụ na-eru nso n'ulo ahụ, o wuru iji jikota Ogige Maecenas na Palatine.

Ka ọ na-erule n'ubochi nke isii, nnukwu mkpọmkpọ ebe ejirila ala na mbara igwe meghere ọkụ ahụ ihu, ma mesia mebie ọkụ ahụ n'ukwu nke ugwu Esquiline. kweere na Nero nwere oké ọchịchọ ichota obodo ọhuru a ga-akpọ aha ya."

["Ọkọ nke Rome, AD 64," Onye hụrụ akụkọ ihe mere eme, - eyewitnessstohistory.com (1999). Ntụaka: Duruy, Victor, History of Rome vol. V (1883); Grant, Michael (onye ntughari), Tacitus, Annals nke Imperial Rome, (1989)]

Nero gbaliri ịta ụta maka ọkọ ahụ n'isi obodo nta bụ Ndi Kraist (a na-ewere di ka igwè ndi Juu na-emegiderita onwe ha), ya mere, n'uzo kwesiri ekwesị, o gbara otutu n'ime ha ọkọ ná ndu. E kwuru na e gburu Pita na Pọl n'ihu nke a. Ma asiri ahụ nọgidere na-abu na Nero buru ụra uri nke ya bụ "akpa Troy" (o 'merighi ya') ka o no na-anu uto ihe nkiri ahụ na-egbuke egbuke o kpalitere. Azumahia ahụ banyere ibu abu abughi ihe ezi uche na-adighi na ya, n'ihu na Nero emewo onye na-aghogbu onwe ya ruo otutu afo site n'ikpo ubo n'ihu oha na ibu abu tupu mgbe ahụ, n'uzo nkiti, ihe ngosi iwu. (christianhistoryinstitute.org/magazine/article/persecution-in-early-church-gallery)

Ndi Kraist bu ndi mbu, na n'uzo jogburu onwe ha, ezubere maka mkpagbu di ka otu eze ukwu Nero na AD 64. Otu nnukwu oku dara na Rom ma bibie otutu obodo ahụ. Akuko juru ebe niile na o bu Nero nonwe ya kpatara ya. O doro anya na o ji ohere ahụ bibie obodo ahụ, wuo nnukwu obi n'akuku ebe oku ahụ gbara. Ikekwe iji dopu uche nasiri ahụ, Nero nyere iwu ka e chikota ndi Kraist ma gbuo ha. Nkita dowara ufodu ufodu, gbaa ndi ozọ oku di ka owa mmadu. (bbc.co.uk/history/ancient/romans/christianityromanempire_article_01.shtml#one)

N'oge odida nke AD 66 ndi Juu jikotara nupuisi, chupuru ndi Rom na haJerusalem, ma rijuo na ngafe nke Bet-Horon, ndi agha Rom nokpuru Gallus, eze ukwu.legatena Syria. E hiweziri ochichi mgbanwe wee gbasaa mmetuta ya na mba ahụ dum. Na nzaghachi, Eze Ukwu Nero zipuru ndi agha no n'okpuru ochiagha Vespasian iji weghachi usoro. O sonyeere yaTaitos, ndi agha Rom gbakotakwaraGalili. Na 9 June 68, EmperorNerokoro na o gburu onwe ya wee tinye Rome n'ime otu afoagha obodo.

Vespasian (AD 69–79)

Ka o na-erule n'afọ 68 AD, e kpochapuru mmegide n'ebe ugwu nke ogbe ahụ (ogbe Galili) ma ndi Rom tughariri uche ha nile nokpuru ochichi Jerusalem. N'otu afo ahụ, Eze Ukwu Nero nwuru site n'aka ya, na-eke ohere ike na Rom. N'ogba aghara nke kpatara ya, a kororo Vespasian dika eze ukwu ma laghachi na Imperial City. O dabara n'aka nwa ya nwoke, Taitos, idu ndi agha foduru na mbuso agha a na Jerusalem.

Taitos (O.A. 79–81)

Taitos na tndi agha Rom gbara Jeruselem gburugburu ma malite iji nwayo nwayo na-ewepu ndu n'ebe ndi Juu siri ike. Ka o na-erule n'afọ 70 AD, ndi mwakpo ahụ emebiwo mgbidi di n'ezí Jerusalem ma malite ichikota obodo ahụ n'usoro. Mwakpo ahụ kwesiri na oku na mbibi nke Ulo Nso ahụ bu ebe etiti okpukpe ndi Juu.

Ná mmeri, ndi Rom gburu otutu puku mmadu. N'ime ndi ahụ a napuru n'onwu: otutu puku ka a gbara ohu ma ziga ha iru oru n'ebe a na-egwuputa ihe n'ljipt, a chusakwara ndi ozọ n'ogbo egwuregwu n'Alaeze Ukwu ahụ ka gbuo ha maka nturundu nke oha mmadu. E bugara ihe nsọ nke Ulo Nso ahụ na Rom ebe e gosiputara ha maka ememe mmeri ahụ.

Nnupuisi ahụ malitere ruo afo ato ozọ ma mesia mebie ya na AD 73 site na odida nke akpa di iche iche nke nguzogide gunyere ebe siri ike na Masada.

Domitian (O.A. 81–96)

Ihe ka ọtụtụ n'akwụkwọ akụkọ ọdinala e dere n'akwụkwọ ahụ (Mkpughe) n'oge ọchịchị eze ukwu Rom Dominian (AD 81–96), nke ihe akaebe na-akwado ịkwado. Stuckenbruck 2003, p. 1535–1536
(en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Revelation)

Ọkọ akụkọ ihe mere eme Pliny kpọrọ Domitian anụ ọhịa si na hel bụ onye nọdurụ n'olulu ya, na-aracha ọbara. N'akwụkwọ Mkpughe, Jọn nke Apokalips nwere ike na-ezo aka na Domitian mgbe ọ kowara otu anụ ọhịa si n'abis ahụ na-ekwulu eluigwe ma na-añụ ọbara nke ndị nsọ.

Suetonius (ọkọ akụkọ ihe mere eme ọzọ), bụ onye kpọrọ Domitian asi, aghaghị ikweta na “o ji nlezianya na-achikwa ndị ọchịchị obodo na ndị govanọ ógbè nke na ọ dighị mgbe ndị a na-akwụwa aka ọtọ ma ọ bụ na-ekpe ikpe ziri ezi.”

Ma ọ dị ihe dị njoya na Domitian. Ọ na-atọ ya ụtọ ịnwude ijiji were mkpisi odee maa ya. Ọ na-amasị ya ikiri ọgụ gladiatorial n'etiti ụmụ nwanị na dwarfs. N'oge ọchịchị ya, ọ nọkwa na-enyo enyo banyere nkata a kpara ndụ ya, ọ n'ụzọ ndị nledo eze ukwu na ndị na-ezisa ozi mbara, dika ka ọ n'ụzọ ndị e gburu n'etiti ndị ọrụ Rom a na-enyo enyo di.

Domitian bụ eze ukwu mbụ nwetara aha ya na Rom di ka “Chineke Onyenwe anyi.” Ọ siri ọnwụ na ndị ọzọ ji otuto di ka “Onyenwe ụwa,” “Onye a na-apughị imeri emerị,” “otuto,” “Nsọ,” na “naanị Gị” na-eto ịdi ukwu ya.

Mgbe o nyere ndị mmadụ iwu ka ha na-asọpuru Chineke, ndi Juu, na ihe iru ụka adighi ya na ndi Kraist, gbasiri isi ike. Ema enenede ewet nkpọ ebaña ukobọ mme Jew; nke Ndi Kraist abughị. Otú ọ di, anụ ọhịa ahụ nke onye edemede nke Mkpughe kowara, nakwa di ka ihe ndi di n'akwukwo ahụ, bụ eleghi anya a na-akowa nke oma di ka ihe zoro ezo n'ochichi Domitian. Na mgbakwunye, e gburu Flavius Clemens, consul na AD 95, na nwunye ya, Flavia Domitilla, ma chupụ ya n'otu n'otu, site n'iwu Domitian; ọtụtụ ndi ọkọ akukọ ihe mere eme chere na nke a bụ n'ihia na ha bụ Ndi Kraist.

Trajan (AD 98–117)

Di ka Pliny nke Abụọ si kwuo, bụ onye huru ka a na-egbu ọtụtụ puku Ndi Kraist kwa ubochi, o nwere omijiko n'ebe Trajan dere, na-egosi na ndi a emeghi ihe o bula megidere iwu Rom nke kwesiri onwu. Ọ dighi ihe e mere na-agbachitere ha.

Okwu: Ọ buru na a tohapuru Jọn na Patmos n'oge Trajan na-achi, mgbe ahụ ihe omume “ga-eme n'isi nso” nke di na Mkpughe ga-amalite mgbe Domitian nwusiri.

Ignatius nke Antiok (C. AD 35-110) n'oge ọchịchị Domitian, Ignatius di ka bishop chiri ọgbakọ di n'Antiok, dere ma kuzie ihe megidere ozizi nke agba ọhuru; eg,

- a.) N'otu aka ahụ, ka mmadụ nile na-asọpuru ndi dikon dika nhoputa nke Jisus Kraist, na bishop dika Jisus Kraist, onye bụ Okpara nke Nna, na ndi presbyters dika Sanhedrin nke Chineke, na ọgbakọ nke ndi-ozu. Ewezuga ihe ndi a, ọ nweghi Ụka” (Ignatius na Thrallian III).
- b.) Ndi Kraist ekwesighi ime ihe o bula ma o buru na “Bishop” kwadoro ya. (Ignatius nye ndi Thralians II).

Polycarp (C. AD 69-ca155)

N'ime otu oge a, Polycarp nwara ime ka Bishop Rome, Anicetus, kwenye ime ememe Ista.

Marcus Aurelius Antoninus (AD 161–180)

N'agbanyeghi na o nwere ukpuru ndi mara mma, Marcus Aurelius kpagburu Ndi Kraist n'ihia ụjọ na ha ga-ebibi obodo ahụ. Ọ bụ n'oge a ka egburu Polycarp nke Smyrna.

Septimius Severus (AD 193-211)

Severus, ebe ọ gbakeworo site n'orja siri ike site n'aka Onye Kraist, kwadoro Ndi Kraist n'ozuzu ya: Ma n'ihia ajo mbunobi na onuma nke igwe mmadu megide ha na uto ha di egwu, o mere ka ndi ogo mmuo ahụ maa jijiji. Mkpagbu malitere. Tertullian, bu onye diri ndu n'oge a, na-agwa anyi na a si na Ndi Kraist ejikotawo onwe ha puo n'okèala ndi Rom, alaeze ukwu ahụ gaara ebelatawo nke ukwu.

Maximus (AD 235–238)

N'ogbe ufodu e mere ihe nile iji kpochapu Ndi Kraist nile. Egburu Ndi Kraist na-enweghi onu ogugu na-enweghi ikpe ma lie ya n'enweghi oke n'obo mgbe ufodu, a na-atuba iri ise ma o bu iri isii n'ime olulu onu, na-enweghi omume oma kacha nta.

Decius (AD 249–251)

Ewetara mkpagbu a n'ihia asi Decius kporo onye bu ya uzo bu Phillip, bu Onye Kraist na akuku ufodu site n'ekworo ya banyere mmuba di itunanya nke Iso Uzo Kraist. A malitere ihapu ulo arusi Heathen, na chochi ndi Kraist tolitere.

Valerian (OA 253–260)

Ndi nwuru n'ihia okwukwe dara n'oge a enweghi ike iguta onu na ahuhu ha na-ata di iche iche na-egbu mgbu. Obughi okwa, okike, ma o bu afọ, eleleghi.

Aurelian (AD 270–275)

Aurelian mere ka onodu chi anyanwu sikwuo ike Sol Invictus di ka isi chi nke Roman pantheon. Ebumnobi ya bu inye ndi niile no n'Alaeze Ukwu, ndi nkiti ma o bu ndi agha, ndi owuwa anyanwu ma o bu ndi odida anyanwu, otu chi ha nwere ike ikwere na-araraghi chi nke ha. ... N'oge ochichi ya di mkpirikpi, Aurelian yiri ka o na-agbaso ukpuru nke "otu okwukwe, otu alaeze ukwu", nke a na-agaghi eme ya ruo mgbe ochichi. Iwu nke Tesalonaika. O putara na aha deus et dominus natus ("Chineke na onye ochichi muru"). ... Ndi Kraist na-ako akuko ihe mere eme dere ya ka o hazielam mkpagbu.

en.wikipedia.org/wiki/Aurelian

Diocletian (AD 284–305)

Mkpagbu nke Diocletian bu nke ikpezu na nke kacha njom mkpagbu nke Ndi Kraist n'ime Alaeze Ukwu Rom. Na AD 303, nke Ndi eze ukwu Diocletian, Maxmian, Galerius, na Constantius nyere usoro nke iwuna-anapu Ndi Kraist ikike iwu kwadoro ma na-achọ ka ha mee ihe kwekoro n'omume okpukpe odinala. Iwu ndi e mechara gbuo ndi ukochukwu ma rjo ka a choro ndi niile bi n'owa ka ha choro chi ha aja. (en.wikipedia.org/wiki/Diocletianic_Persecution)

Maxmian (AD 285 ruo 305)

O kesara aha ikpezu ya na onye otu ya na eze ukwu ya. Diocletian, onye uburu ndoro ndoro ochichi ya gbakotara n'ogu ndi agha Maximian.

Constantius I (AD 293 ruo 306)

Aeze Ukwu Rom onye chiri ka Sizana di ka Ogostos ma buru onye oru ibe nke Ogostos Maxmian n'okpuru Tetrarch.

(en.wikipedia.org/wiki/List_of_Roman_emperors#The_Dominate)

Galerius (AD 305 ruo 311)

O mkpasa gafee Danubemegide Kapi, meriri ha na AD 297 na AD 300. N'agbanyeghi na o bu onye mmegide siri ike Iso Uzo Kraist, o weputara otu Iwu nke nnabatan'afọ 311 AD.

Ikwu: Diocletian na ndi eze ato a bu ndi ikwu ha site n'obara ma o bu alimdi na nwunye.

Ndi Hun wakporo ala ndi Goth

Ndi Hun bu ndi otu Ndi njem Eurasia, putara site n'ebe owuwa anyanwu nke Volga, (osimiri di na Russia). Ndi Hun wakporo ndi Visigoth (ebo odida anyanwu nke Goths) n'ihia di ka AD 376. Mgbe ihe omume a gasiri, otutu ndi Goths bjara n'okpuru ochichi Hunnic, ebe ndi ozo kwagara n'ebe odida anyanwu ma o bu gbaba n'ime Alaeze Ukwu Rom. (en.wikipedia.org/wiki/Goths)

Onu ogugu na-enweghi ike ichikwa Goths na ndi ozo na-abughi ndi Rom, na-agbapu na Huns, banyere Alaeze Ukwu site na igafe Danube. Na Agha nke Adrianoplena AD 378 ha meriri ndi Rom ajo mmeri.

Attila onye Hun(434–453)

Atilla bụ onye ọchịchị Hunmalite na AD 434 ruo mgbe ọ nwurụ na March AD 453. Ọ bụkwa onye ndú nke alaeze ebo dị na ya. Centralna Eastern Europe nke gụnyere Huns, Ostrogoths, Alans na Ndi Bulgaria, n'etiti ndị ọzọ.

Ịtali tara ahụhụ site n'oké ụnwụ na AD 451, ihe ọkụkụ ya adịkwaghị mma na AD 452. Mwakpo jọgburu onwe ya nke Attila wakporo ala dị n'ebe ugwu Italy afọ a emeghị ka owuwe ihe ubi dīkwuo mma. Iga n'ihu na Rom gaara achọ ihe ndị na-adighị na Itali, na iwere obodo ahụ agaghị eme ka ọnọdụ Attila dīkwuo mma. Ya mere, ọ bara uru karị ka Attila kwubie udo na ilaghachi n'ala nna ya.

(en.wikipedia.org/wiki/Attila)

Alaeze Ukwu Rome ọdịda anyanwụ kwụsiri na 4 Septemba AD 476, mgbe Eze Odoacer nke German wepụrụ Emperor Romulus Augustulus.

(google.com/search?client=firefox-b-1-d&q=njedebe+of+the+roman+empire)

Nchịkọta nke ndabere maka Mkpughe

Jon onyeozị dī ihe dī ka afọ iri abụọ na isii, ikekwe ọ dī afọ isii n'afọ ka Pita, mgbe Ndi-ozī n'Ubochị Pentikost malitere ikuzi Ozioma Kraist. N'oge na-adighị anya mgbe e mesiri, a tughuru Stivin na nkume, Sọl onye Tasos kwetara. N'ihu ya, ọtụtụ Ndi Kraist hapurū Jeruselem na Judia.

Kraist kpọrọ Pọl ka ọ burū onyeozī ya nye ndi Jentail. Ọ tara ahụhụ dī ukwu n'aka ndi Juu na ndi Jentail na-ekpere arusi. O dere ọtụtụ akwukwo ozi iji gbaa ndi mmadu ume ikwesị ntukwasị obi. Ọtụtụ ndi kwenyere na Nero e gburu Pọl mgbe ọkụ Rom gbara nke mere na AD 64, n'otu afọ ahụ ndi Juu Jerusalem malitere nnupuisi megide Rom. O doro anya na ndi Juu ji ike na Jerusalem malite na AD 66 ruo Eprel 70 mgbe ubochi ole na ole tupu Ememe Ngabiga. Taitosmalitere nnochibido ya nke ọgidere ruo onwa ise. Ọ kwusiri mgbe ndi Rom gbara ulo nsọ ahụ ọkụ na ihe ndekọ usoro omumụ nile. Ndi Juu apughizi imata onye puru ibu ezi Onyeisi Nchuaà ha. (google.com/search?client=firefox-b-1-d&q=mbibi+Jerusalem)

Ihe dī ka afọ 30 ka e bibisiri Jeruselem na akwukwo ozi ikpezū Pọl degaara chọochi dī iche iche dī n'Eshia Maino Jon degaara Chọochi dī n'Eshia Mkpughe.

Mkpokota:

- a. Okpukpe ndi ọgọ mmuo na otu nzuzo nke Alaeze Ukwu ya bu okpukpe nke alaeze ukwu ahụ.
- b. Diocletian weere onwe ya dī ka chi dī ka ndi ọzọ na-eso ya mere.
- c. Ndi Kraist ghotara na eze ukwu ahụ bu onye ọchichi kasi elu nke alaeze ukwu ahụ, ma ọ bughị Chineke.
- d. Ndi ukochukwu na-ekpere arusi na ndi ọchichi Rom lere Ndi Kraist anya dī ka ndi nnupuisi ndi a ga-ata ahụhụ. Ya mere, Diocletian chupuru Jon na Patmos.
- e. Ndi Kraist no na chọochi asaa dī n'Eshia nwere ike buru ndi bubu ndi ọgọ mmuo bu ndi na-ajuchachabeghi omume ndi ọgọ mmuo ha ma tufuo.
- f. E nwere ndi isi ndi ozuzu aturu (bishop) na chọochi ndi na-achi ozizi na omume ha.
- g. Mkpugbu gara n'ihu na-abawanye na eze ukwu oheru ọ bula ruo mgbe Diocletian - weere na ọ kachasi njo.
- h. Chineke nwere ndidi na-echere mgbanwe nke otutu ndi ọgọ mmuo na ncheghari nke Ndi Kraist na-enupu isi.
- i. Jon na-ezisa ozi Chineke nke ihe ndi "na-aghaghị ime n'isi nso" ma ọ bu "n'oge na-adighi anya" - obere oge ka AD 100 gachara.

Isi nke 2

Nye Ndị Kraịst bi n'Eshia Maịnọ

Ndị na-ege ntị ozugbo

Ndị Kraịst a maara ihe na-eme n'ógbè ha nakwa na Chineke aghaghikwa ịma ọ̀nọ̀dụ ha na ahụhụ ha na-enwe. Jón degaara ụka ndị dị na:

1. **Efesos**– I wepụrụ onwe gị n'ebe Kraịst nọ bụ onye nwụrụ maka mgbaghara gị – hapụ ma daa n'ihunanya na ebere Ya.
2. **Smyrna**– Dị ike, Ekwensu na-eweta mkpagbu ndị ọzọ.
3. **Pagamom**– Ị gọnarịghị m; ma unu na-anabata ozizi nke na-eme ka ụmụnne unu sụọ ngongọ.
4. **Tajatajira**– Ị na-anabata omume ịkwa iko nke ndị ọgọ mmụọ ma na-asọpụrụ chi ha site n'ife ha ofufe mgbe ị na-ekere òkè n'eri ihe àjà ha.
5. **Sardis**– Ị nwụọla ebe ọ bụ na ị kwụsiri ime uche Chineke. Ndị ọgọ mmụọ na-anabata unu dị ka ụmụnne ha.
6. **Philadelphia**– I debewo ma mee uche m. Ya mere, e nwere ọtụtụ ndị ga-ege ntị n'ozị m. Ya mere, were ohere nke ọ̀nọ̀ ụzọ m meghere gị.
7. **Leodisia**– Ị enweghị mmasị, enweghị mmetụta maka m - naani ị naghị eche maka nzọpụta gị ọzọ. (Nkpughe 2 & 3)

Isi nke 3

Ọnụ ụzọ Eluigwe meghere

Mgbe Ọn nọ na mmụọ, a kpọrọ Ọn òkù ka ọ bata n'ihu Chineke site n'ọnụ ụzọ ghe oghe nke eluigwe. N'ebe a, Ọn hụrụ ihe ndị ga-eme n'isi nso. Chineke bụ onye ọchịchị kacha elu nke eluigwe na ala nọ n'ọcheeze ya were akwụkwọ mpiakọta nke iwu ya n'aka ya nke o nyere Kraịst, bụ onye na-achị ala-eze Chineke n'ụwa.

Ọn na-agba ama ka Mkpọrọgwụ nke Devid, Ọkpara Chineke, meghere akwụkwọ mpiakọta asaa ahụ akara ma hụ ihe ga-eme mgbe a ga-ada opi na Kraịst na-emezu iwu Chineke n'isi ndị na-ebuso Nzuko-nsọ Ya agha.

Akara nke mbụ– Onye iro mba ọzọ dī njikere ibuso agha, agha na-abia

Akara nke abụọ– Udo na-ewepụ - esitidem esemokwu na-amalite

Akara nke atọ– Agha na esemokwu na-eweta ụnwụ nri

Akara nke anọ– Agha, esemokwu na ụnwụ nri na-ebute ọnwụ.

Akara nke ise– Mkpụrụ obi ezi omume nọ n'Eluigwe na-arịọ maka ikpe ziri ezi

6 akara- Oge dī njikere maka iwe nke Nwa Atụrụ ahụ - ọgba aghara nke ikpere arụsị na ofufe eze ukwu ya - ndị ọgaranya na ndị dī ike, ndị ọchịchị nke alaeze dī iche iche nke ụwa, ga-agbalị jzobe Chineke.

Oke igwe mmadụ nke ezi-omume, site na mmalite nke oge, ndị e meworo ka Kraịst dī ọcha site na aja mgbaghara mmehie, were oké olu tie mkpu nzọpụta bụ nke Chineke na Nwa Atụrụ ahụ - mkpụrụ obi ndị a nọ n'eluigwe ọ bughị na Hedis.

Ọn ahụwo ihe na-aga ime n'oge na-adighị anya, Chineke na-enye oge igbanwe. Ugbu a, Ọn ga-ahụ ka Kraịst na-emezu ihe Chineke kpere n'ikpe megide ikpere arụsị bụ ndị ji ndị ọchịchị ụwa mee ihe ná mgbalị ha mere ibibi Alaeze Chineke n'ụwa.

Chineke site n'aka Ọn na-eji ọtụtụ akara na-ezo aka n'ikpe ezi omume Ya n'isi nke 8 ruo 18. Ọtụtụ ndị ọkà mmụta Bible, ndị nkuzi na ndị mmụta na-agụsi akwụkwọ ike enyewo nghọta na nkọwa dī iche iche n'enweghị ihe àmà siri ike ọ bụla, ma ole na ole kwetara. Ọgbọ ọ bụla na-egosi na ọ na-enye nkọwa dī iche iche nke ihe nnọchianya ndị a na ụfọdụ na-ezo aka na ndị ndú ụwa nke ọgbọ ha; ọmụmaatụ, Pope nke Rome, Hitler, Saddam Hussain, Stalin, wdg.

Akara nke asaa- Igbachi nkịtị na-adị obere oge, "dī jụu tupu oké ifufe." Oge eruwo ka Kraịst mezuo ihe o kpere n'ikpe n'isi ndị busoro alaeze ya agha n'ụwa agha.

Ụda opi bụ oku ime ihe - agha

- a. **Opi mbụ**- azumahia site n'okporo ụzọ awara awara gbasasịa - kpatara ụjọ na enweghị nri.
- b. **Opi nke abụọ**– azumahia nke oké osimiri kwụsiri.
- c. **Opi nke atọ**– ahia nke osimiri mebiri emebi.
- d. **Opi nke anọ**– Ike eluigwe na ala nke Chineke gosiputara ka nnukwu mgbanwe na-aga ime
  - 1) Gọọmenti na ndị isi ha agaghị enwe ike ijigide nnukwu ike ha n'ebe mba na ndị mmadụ nọ.
  - 2) Ndị agha ga-ebu agha na-egbu ọtụtụ mmadụ. Ndị fọdụrụ ka na-ajụ ikwusị omume arụsị na ofufe ndị mmụọ ọjọọ ha na-eme.
- e. **Opi nke ise**– mmụọ nke a na-ewepụ n'eluigwe ma nye ya mkpisi ugodi imerụ ndị na-abughị Ndị Kraịst ahụ.
- f. **Opi nke isii**– Mwakpo sitere n'ebe ọwụwa anyanwụ nke Euphrates kpara, osimiri nke si n'ebe ugwu Turkey gaa na Ọwara Peshia.
- g. **Opi nke asaa**– ọgwụgwụ nke Rome na ikpere arụsị.

Isi nke 4

Ọgwụgwụ nke Alaeze Ukwu Rom

Na AD 325, Constantine kpọkọtara Kansul nke Nicaea, ná mgbalị iji okpukpe nke obodo jikọtara alaeze ahụ. Constantine chere na Iso Ụzọ Kraịst dị ka okpukpe obodo nke nwere ike ime ka Alaeze Ukwu Rom dịrị n'otu, bụ nke malitere n'oge ahụ nkewa na nkewa. Constantine juru ịnawere okwukwe Ndị Kraịst n'ụzọ zuru ezu ma nọgide n'ọtụtụ nkwenkwe na omume ndị ọgọ mmụọ ya, n'ihị ya, chọọchị ahụ Constantine kwalitere bụ ngwakọta nke Iso Ụzọ Kraịst na okpukpe ndị Rom. "Ọ (Constantine) debere ọkwá ya dị ka onyeisi nchụàjà nke okpukpe mba ndị ọgọ mmụọ."

(Alaeze Ebighi Ebi, FW Mattox, p. 127)

Site n'ime ka ndiiche dị iche iche na-ekpochapụ ihe dị iche iche.

Ndị a bụ ihe atụ anọ dị otú ahụ.

- 1) Igbanwe aha chi ha dị iche iche, okpukpe mmụọ nsọ, na-elekọta ndị nsọ nke obodo iji chebe ha.
- 2) Okpukpe chi nwanyị Ijipt, bụ Okpukpe Isis, banyere n'Iso Ụzọ Kraịst site n'iji Meri dochie Isis. Ọtụtụ n'ime aha ndị a na-eji ISIS, dị ka "eze nwanyị nke eluigwe," "Nne nke Chineke" (Onye na-eburu ya) (onye na-eburu ya) (Chineke "(onye na-eburu ya) (onye na-eburu ya) (Chineke. E nyere Meri ọrụ dị elu n'okwukwe Ndị Kraịst, karịa ihe Bible kwuru na ọ bụ, iji dọta ndị na-eke Isis.
- 3) Mithraism bụ okpukpe nke de-facto ruo mgbe Constantine na ndị eze ukwu Rom nọchiri anya ya. Otu n'ime ihe ndị bụ isi e ji mara Mithraism bụ nri e ji achụ àjà, bụ nke gụnyere iri anụ ahụ na ịñụ ọbara nke oké ehi e ji chụọ àjà. Constantine na ndị nọchiri ya dochiri nke a maka nri anyasị nke Onye-nwe / udo nke Ndị Kraịst.
- 4) Constantine, na ndị nọchiri ya, nyere bishọp Rome nkwado ha dị ka onye ọchịchị kachasi elu nke ụka steeti ya na-ekwenye na ọ kacha mma maka ịdị n'otu nke Alaeze Ukwu Rom ka ọchịchị na okpukpe obodo gbadoro ụkwụ n'otu ebe. Mgbe Alaeze Ukwu Rom dara, Bishọp Rom wegbara utu aha nke bụbu nke eze ukwu Rom bụ Constantine – Pōntifikos Maximus, (nke putara nnukwu onye nchụàjà—ma na mbụ bụ ọfịs kasị elu na ógbè ahụ. okpukpere chi okpukpe Roman oge ochie).

(Site na ccel.org/s/schaff/history/3_ch01.htm)

Chọọchị Roman nke Constantine hiwere batara banye na Chọọchị Roman Katolik, nkwekọrịta jọgburu onwe ya nke Iso Ụzọ Kraịst na okpukpe ndị ọgọ mmụọ gbara ya gburugburu. Utu ke nditaña Gospel nnyụñ ñkabade mme okpono ndem, Ufokabasi obio "ama anam mme ido ukpono mme okpono ndem ẹnịm" ẹnnyụñ "ẹnịm" Ido Ukpono Christ. (GotQuestions.org)

Na AD 476 Romulus, onye ikpeazụ n'ime ndị eze ukwu Rom n'ọdịda anyanwụ, onye ndú German bụ Odoacer kwaturu, onye ghọrọ onye Barbarian mbụ chiri na Rom si otú a kwusị Alaeze Ukwu Rom.

(Site na ushistory.org/civ/6f.asp)

Isi nke 5

Mkpurụ obi ezi omume nọ n'eluigwe na-ahụrị ọñụ

Mkpughe 19 na-amalite site n'oke ọñụ nke ọtụtụ mkpurụ obi ezi omume gbaghaara site na Adam ruo n'oge mmeri nke Chineke n'ebe ndị ọgọ mmụọ nọ. Setan ejiriwo ike o nwere n'ụwa mee ihe n'ebe ndị mmadụ nọ na ọchịchọ ha maka otuto nke mmadụ na ihe onwunwe nke ụwa.

Ọzọ, Eluigwe meghere. Kraịst yi uwe mwụda na-atasi ọbara ka Eze nke ndị eze na Onyenwenụ nke ndị nwenụ na-apụta.

Ike Setan kechiri obere oge. A ga-ahapụ ya ka ọ gbalịa ọzọ, tupu ọgwụgwụ oge, ibibi ndị Chineke tupu e kee ya agbụ ebighị ebi. N'oge ahụ, Chineke ga-emezu ihe o kpere n'ikpe megide ndị nile jụrụ ịnakwere Kraịst dị ka Chineke. A ga-amakwa ha ikpe ruo mgbe ebighị ebi ma ziga ha ka ha na nna ha bụ Ekwensu nọ. Otú ọ dị, ndị ezi omume ga-eso Chineke biri ruo mgbe nile ebighị ebi, ndụ ebighị ebi, na-eke Chineke mgbe nile - na-enye Ya ịhụnanya, otuto na nsọpụrụ.

Na-agafe ndị na-ege ntị ozugbo

N'ihì m̀kpagbu ka ukwu nke 'na-abia n'isi nso,' ìnògide na-ekwesì ntùkwasì obi ga-esi ike karì. Ya mere, Chineke site n'aka Jòn gbara Ndì Kraìst nò n'Eshia Maìno ume, bú chòchì asaa ahù, ka ha nògide na-ekwesì ntùkwasì obi na otù ha ga-esi na-ebi ndù na-atò Ya ụtò. Ma, ozi nke M̀kpughe gafere n'oge Alaeze Ukwu Rom, ndì na-ege ntì ozugbo, ọ na-agakwa ndì na-ege ntì dì anya.

Mgbe Alaeze Ukwu Rom dasìrì, Chòchì Katòlik na-esiwanye ike, m̀kpagbu ga-adiwanye njo ọzò. Ka ọ narule na narì afò nke 11, n'ìnyù ọkù n'obi nke Chòchì Katòlik iguzobe ụdì nke alaeze Kraìst ha gbanwere, ndì poopu Rom malitere ìjì ngwá ọrù ọhùrù mee ihe -- Agha Ntùte. Na mbù, Agha Ntùte nwere dì ka ihe ha bu n'obi imeri Jerusalem na "Ala Nsò". N'okporo ụzò ndì agha ntùte ahù, e dinara ọtùtù puku ndì nkìtì aka ha dì ọcha n'ike (karìsìja ndì Juu) n'ike, zuo ohi, ma gbuo ha.

N'ihè dì ka AD 1200 Ndì Kraìst kwere na Akwùkwò Nsò malitere ìma nkòwa, nkuzi na omume nke Ụka Katòlik aka. Ha kewapùrù onwe ha na Chòchì Rome, bú nke ha weere dì ka ndì si n'èzi ofufe dapù. N'ihì ya, a na-ahùta ha dì ka ihe iyi egwu dì egwu. Ìjì kpochapù ihe iyi egwu a chere na a gbanwere echiche agha ntùte ìjì tibie mmegide ime mmùọ n'ime Europe n'onwe ya. N'ikwu ya n'ụzò ọzò, a zùliterè ndì agha n'ebumnobi nke igbuchapù ógbè nile nke Ndì Kraìst kwere na Bible.

Ndì Waldo (ihe dì ka AD 1179)

Ndì òtù Waldo mbù kweere n'ìkpa oke ego, ọhaikwusa ozi ọmana ọmùmù ihe onwe onye nke akùkù Akwùkwò Nsò. Ìrò òtù ahù malitere na njedebe narì afò nke 12 dì ka ndì ogbenye ndì Lyons, [France] bú ndì otu haziri. Peter Waldo, a bara ọgaranya ahia nke Lyon, onye nyere ihe onwunwe ya gburugburu 1177 wee na-ekwusa ozi ọmaidà ogbenyedì ka ụzò izu okè. Na 1179, ha gara Rome, ebe Pope Alexander III ọzìrì ndù ha ma machibidoro ime nkwsa n'enyeghì ikike site n'aka ndì ụkòchukwu obodo. Ha nupuru isi wee malite ikwusa ozi dika nghota nke onwe ha banyere akwukwo nso siri di. N'ìbù ndì Chòchì Roman Katòlik weere dì ka ihe na-ezighì ezi, a kpòsara ha n'ụzò iwu kwadoronđì juru okwukwemalite ọtùtù narì afò nkemkpagbunke fòrò obere ka o bibie òtù ahù.

(en.wikipedia.org/wiki/Waldensia)

Albigensesma ọ bú Cathars (ihe dì ka AD 1200)

[Pope] Innocent III kweere na ndì na-ekweta na Bible dì njo karja ndì na-ekweghì ekwe (Saracens, Moslems, na Turkey), n'ihì na ha na-eyi ìdì n'otu nke ... Europe egwu. Ya mere, Innocent III kwadoro "agha agha" ikpochapù ha. Pope Innocent (lee aha!) kpòkuru Louis VII ka o gbuo ya, ma nyekwara Raymond VI ka o nyere ya aka.

A na-ewerekarì ndì Albigense ma ọ bú ndì Cathar dì n'ebe ndìda France dì ka ndì gurù akwùkwò nke ukwu na ndì bara ọgaranya karja ndì ọzò na France. Ọ bú popu kpòrò ha ndì jurù okwukwe ebe ọ bú na ha agbasoghì iwu ya. Ha nwere ma na-agù Akwùkwò Nsò ha nke nanì ndì ụkòchukwu nyere ikike ime. N'afò 1209, Chòchì Katòlik malitere ìwakpo ndì Kraìst ibe ya na Europe agha. Akpòrò ha na ozi ụtùtù Sònde nke Pope Innocent dì ka "ndì ohu nke agwò ochie". Innocent kwere ndì gburu mmadù nkwa alaeze eluigwe

ma ọ bụrụ na ha ewere mma agha ha buso ndị mmadụ na-ejighị ngwa ọgụ. Mbibi nke Catharism, bụ nke na-achọsi ike igba ọsọ n'ezinụlọ, zuru ezu nke na ndị ọkọ akụkọ ihe mere eme na-ewere Agha Ntute ugbo a dị ka mgbukpọ mbụ e mere na Europe.

(Quintessentialpublications.com/twyman/?page_id=10)

Na Julai nke AD 1209, ndị agha nke ndị Katolik Ọtọdọks, ikekwe akụkụ nke agha ntute Cathars wakporo obodo Beziers, France ma gbuo ndị nkịtị 60,000 na-ejighị ngwa agha, na-egbu ndị nwoke, ndị inyom, na ụmụaka. A churụ n'obodo ahụ dum, mgbe mmadụ mere mkpesa na a na-egbu ndị Katolik nakwa “ndị juru okwukwe,” ndị nnọchiteanya popu gwara ha ka ha na-aga n'ihu na-egbu mmadụ ma ghara ichegbu onwe ha maka ya n'ihị na “Onyenwe anyi maara nke ya.”

Mkpagbu akwụsighị mgbe agha ntute ahụ kwụsiri. N'ihị na n'ime afọ 1500-1600, e gburu ndị mmadụ n'ihị nsughari Bible n'asụsụ nke ọha mmadụ, maka inwe ma ọ bụ ọbuna igu Bible. N'ebe ndị na-ege ntị dị anya taa, a na-akpagbu n'ụwa nile, dika na China na mba ndị dị n'etiti ọwụwa anyanwụ.

Isi nke 7

Nchịkọta na Mmechi

Nkọwa nke a abughị ihe na-ezighị ezi ebe ọ bụ na ọ naghị abanye n'ime nkọwa ọdinala dika nkọwa nke akara ma ọ bụ amụma nke ihe omume ụwa n'ọdinihu, kama ọ na-elekwasị anya na ozi nke Chineke na-ezi ndị ya bụ ndị a na-akpagbu na ndị ga-ata ahụhụ n'oge dị anya.

Ozi ya bụ “M na-achị ihe m kere eke na ndị ezi omume n'ime Nzuko-nsọ m. Ndị Kraịst ekwesighị ileghara anya ihe mgbaru ọsọ ha nke jbiaru n'ogwugwu idị ndụ ebighị ebi n'ime ya kama idị na-eche banyere a) ihe omume kwa ụbọchị ná ndụ ha, b) ụfọdụ nkọwa nke ndị ọkà mmụta Bible, ma ọ bụ c) mgbe a ga-eme ma ọ bụ mee ihe omume nke asụsụ ihe atụ.

Ikwụsi ike na nkọwa nke onye ma ọ bụ onye nkuzi tukurasi obi dika eziokwu zuru oke nke a ga-erubere isi ka ya na Chineke na mmadụ nwee mmekọrịta dị oke egwu. N'ezie, echiche mmadụ ga-agbanwe ka ha na-aga n'ihu na-enwetakwu ihe omuma.

Onye Kraịst ọ bụla, ọbuna mgbe ụmụnne ha na-emeghi, kwesiri imu Okwu Chineke, na-ebi ndu kwekoru na ya site n'ime ntuziaka Ya. O buru na ha emeghi ya, n'oge na-adighi anya ogbakọ ha niile ga-agbaso udi ogbakọ nke uka asaa nke Eshia na-anochi anya ya:

1. Otu nkwenkwe okpukpe di mma ka nke ozọ.
2. Kwesiri ntukwasị obi ruo ogwugwu.
3. Obere nchegbu banyere eziokwu.
4. Njikere jnakwere di ka eziokwu ihe o bula a kuziri n'enwechaghi ochicho icho eziokwu ahụ.
5. Uka emeghi ihe o bula.
6. Na-achọ ohere ijere Chineke ozi.
7. Uka mmekọrịta.